

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Chudoba a její řešení

Martina Hladíková

Bakalářská práce

2021

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Martina Hladíková**
Osobní číslo: **E18076**
Studijní program: **B6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Veřejná ekonomika a správa: Veřejná ekonomika**
Téma práce: **Chudoba a její řešení**
Zadávací katedra: **Ústav správních a sociálních věd**

Zásady pro vypracování

Cílem bakalářské práce je zhodnotit vybrané způsoby řešení chudoby na globální úrovni. Teoretická část se zabývá vymezením chudoby, jejích příčin a důsledků. Součástí je rovněž analýza současné chudoby v jednotlivých regionech světa, upozornění na případné nedostatky v jednotlivých řešeních a vlastní doporučení.

Osnova:

- Vymezení pojmu chudoba.
- Chudoba v současném světě, příčiny a důsledky.
- Způsoby řešení chudoby.
- Zhodnocení konkrétních způsobů řešení.

Rozsah pracovní zprávy: **cca 35 stran**
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

ACEMOGLU, Daron a James A. ROBINSON. *Proč státy selhávají: kořeny moci, prosperity a chudoby*. Přeložil Eduard GEISSLER. Praha: Argo, 2015. Zp., sv. 47. ISBN 978-80-257-1305-1
ADAMCOVÁ, Lenka a Tereza NĚMEČKOVÁ. *Rozvojová ekonomika*. V Praze: Oeconomica, 2009. Vysokoškolská učebnice. ISBN 978-80-245-1515-1
DUKOVÁ, Ivana, Martin DUKA a Ivana KOHOUTOVÁ. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3880-2
KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-921-2
LEON-GUERRERO, Anna. *Social problems: community, policy and social action*. Sixth edition. Los Angeles: SAGE Publications, 2019. ISBN 978-1-5063-6272-4

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Ivana Mandysová, Ph.D.**
Ústav správních a sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **1. září 2020**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2021**

L.S.

prof. Ing. Jan Stejskal, Ph.D.
děkan

doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 1. září 2020

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji:

Práci s názvem Chudoba a její řešení jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 30. 4. 2021

Martina Hladíková v.r.

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala své vedoucí práce Ing. Ivaně Mandysové, Ph.D. za odborné rady a čas, který mi věnovala. Velké poděkování patří rovněž mým rodičům a sestře za podporu během celého studia.

ANOTACE

Cílem bakalářské práce je zhodnotit vybrané způsoby řešení chudoby na globální úrovni. Teoretická část se zabývá vymezením chudoby, jejích příčin a důsledků. Součástí je rovněž analýza současné chudoby v jednotlivých regionech světa, upozornění na případné nedostatky v jednotlivých řešeních a vlastní doporučení.

KLÍČOVÁ SLOVA

Chudoba, vývoj chudoby, rozvojové země, měření, příčiny, důsledky, řešení, rozvojová pomoc.

TITLE

Poverty and its solution

ANNOTATION

The aim of the bachelor thesis is to evaluate selected ways of tackling poverty at the global level. The theoretical part deals with the definition of poverty, its causes and consequences. It also includes an analysis of current poverty in individual regions of the world, notification of possible deficiencies in individual solutions and own recommendations.

KEYWORDS

Poverty, development of poverty, developing countries, measurement, causes, consequences, solutions, development aid.

OBSAH

ÚVOD.....	11
1 VYMEZENÍ POJMU CHUDOBA	12
1.1 DEFINICE CHUDOBY	12
1.2 VZTAH CHUDOBY A NEROVNOSTI	13
1.3 KONCEPTY CHUDOBY.....	13
1.3.1 <i>Subjektivní chudoba</i>	14
1.3.2 <i>Objektivní chudoba</i>	14
1.4 MĚŘENÍ CHUDOBY	16
1.4.1 <i>Míra chudoby</i>	16
1.4.2 <i>Hloubka chudoby</i>	16
1.4.3 <i>Index lidského rozvoje</i>	17
1.4.4 <i>Multidimenzionální index chudoby</i>	19
2 CHUDOBA V SOUČASNÉM SVĚTĚ, PŘÍČINY A DŮSLEDKY	21
2.1 CHUDOBA V JEDNOTLIVÝCH REGIONECH SVĚTA	21
2.1.1 <i>Subsaharská Afrika</i>	24
2.1.2 <i>Jižní Asie</i>	26
2.1.3 <i>Blízký východ a severní Afrika</i>	28
2.1.4 <i>Jižní Amerika a Karibik</i>	29
2.1.5 <i>Východní Asie a Pacifik</i>	30
2.1.6 <i>Evropa a střední Asie</i>	31
2.1.7 <i>Souhrn situace v regionech světa</i>	32
2.2 PŘÍČINY CHUDOBY	33
2.2.1 <i>Geografická poloha</i>	33
2.2.2 <i>Demografie</i>	33
2.2.3 <i>Vztahy ve společnosti</i>	34
2.2.4 <i>Nedostatek inovací</i>	34
2.2.5 <i>Vládní selhání</i>	34
2.2.6 <i>Fiskální past</i>	35
2.2.7 <i>Ekonomické a politické instituce</i>	35
2.3 DŮSLEDKY CHUDOBY	36
2.3.1 <i>Deprivace</i>	36
2.3.2 <i>Zdraví</i>	37
2.3.3 <i>Přístup ke službám</i>	40
2.3.4 <i>Bezpečnost</i>	40
2.3.5 <i>Sociální vyloučení</i>	41
2.3.6 <i>Vliv uvedených důsledků na lidský život</i>	41
3 ŘEŠENÍ CHUDOBY.....	43
3.1 ROZVOJOVÁ POMOC	43
3.2 OFICIÁLNÍ ROZVOJOVÁ POMOC	44
3.3 ODPUŠTĚNÍ DLUHU.....	46
3.4 ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ.....	48
3.4.1 <i>Cíle udržitelného rozvoje</i>	49
3.5 EVROPSKÁ UNIE	50

3.5.1	<i>Evropa 2020</i>	50
3.6	DĚTSKÝ FOND ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ.....	51
3.6.1	<i>Strategický plán UNICEF</i>	51
4	ZHODNOCENÍ KONKRÉTNÍCH ZPŮSOBŮ ŘEŠENÍ	53
4.1	CÍLE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE.....	53
4.2	EVROPA 2020.....	54
4.3	STRATEGICKÝ PLÁN UNICEF.....	55
	ZÁVĚR	57
	POUŽITÁ LITERATURA	59

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Vymezení absolutní chudoby dle Davida Gordona	15
Tabulka 2: Struktura Indexu lidského rozvoje	18
Tabulka 3: Struktura Multidimenzionálního indexu chudoby	19
Tabulka 4: Míra extrémní chudoby a počet zasažených osob v Subsaharské Africe	24
Tabulka 5: 10 států Subsaharské Afriky s nejvyšší mírou extrémní chudoby	25
Tabulka 6: Míra extrémní chudoby a počet zasažených osob v Jižní Asii	27
Tabulka 7: Míra extrémní chudoby a počet zasažených osob na Blízkém východě a v severní Africe	28
Tabulka 8: Míra extrémní chudoby a počet zasažených osob v Jižní Americe a Karibiku	29
Tabulka 9: Míra extrémní chudoby a počet zasažených osob ve Východní Asii a Pacifiku ..	30
Tabulka 10: Míra extrémní chudoby a počet zasažených osob v Evropě a střední Asii.....	32
Tabulka 11: Největší příjemci ODA (2019).....	45

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Hloubka chudoby v zemi A a B.....	17
Obrázek 2: Vývoj globální extrémní chudoby v letech 1990-2019 (v %)	21
Obrázek 3: Predikce vývoje extrémní chudoby v letech 2020 a 2021 (v %)	22
Obrázek 4: Rozložení počtu extrémně chudých osob dle zemí a regionů, 2015	23
Obrázek 5: Mapa rozložení míry extrémní chudoby, 2017.....	23
Obrázek 6: Mapa rozložení míry extrémní chudoby v Subsaharské Africe, 2018	25
Obrázek 7: Vývoj míry extrémní chudoby v regionech světa v letech 1990-2019 (v %).....	32
Obrázek 8: Míra úmrtnosti dětí do 5 let dle úrovně HDI v letech 1990-2019	39
Obrázek 9: Mapa rozložení míry úmrtnosti dětí do 5 let, 2019	39
Obrázek 10: Střední délka života v zemích dle úrovně HDI v letech 2005 a 2019	42
Obrázek 11: Největší dárci ODA dle podílu HND, 2019 (v %)	45
Obrázek 12: Země HIPC	47
Obrázek 13: Scénáře vývoje extrémní chudoby do roku 2030 (v %)	54
Obrázek 14: Míra chudoby a sociálního vyloučení v EU v letech 2008-2019 (v %)	55
Obrázek 15: Počet extrémně chudých dětí do 18 let v letech 2013-2020 (v mil.).....	56

SEZNAM ZKRATEK

DAC	Výbor pro rozvojovou pomoc Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
EU	Evropská unie
HDI	Index lidského rozvoje
HDP	Hrubý domácí produkt
HIPC	Iniciativa pro vysoce zadlužené země
HND	Hrubý národní důchod
HNP	Hrubý národní produkt
Mil.	Milion
Mld.	Miliarda
MMF	Mezinárodní měnový fond
MPI	Multidimenzionální index chudoby
ODA	Oficiální rozvojová pomoc
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN	Organizace spojených národů
PPP	Parita kupní síly
UNICEF	Dětský fond Organizace spojených národů
USA	Spojené státy americké
USD	Americký dolar

ÚVOD

Přestože v posledních letech dochází ke každoročnímu poklesu míry chudoby, tento problém ve společnosti stále přetrvává. V souvislosti s chudobou vznikly a stále vznikají projekty, které podporují větší snížení chudoby či její úplné odstranění, včetně negativních důsledků, které přináší. **Hlavním cílem této práce je zhodnotit tyto programy pomocí komparace jejich cílů a skutečného stavu.**

Práce sestává ze 4 kapitol. V první kapitole jsou shrnuty základní pojmy vztahující se k tématu. Je zde vymezen pojem chudoba, na který lze nahlížet z mnoha pohledů. Jsou zde rovněž popsány koncepty chudoby, a především vysvětlen rozdíl mezi absolutní a relativní chudobou, jehož pochopení je důležité pro další části práce. V závěru kapitoly jsou charakterizovány některé z možností měření chudoby.

Chudoba se v jednotlivých regionech světa i v současnosti vyskytuje velmi nerovnoměrně a snižující trend globální chudoby není dostatečně vypovídající o situaci v jednotlivých oblastech. Proto se druhá kapitola zabývá charakteristikou extrémní chudoby v dílčích částech světa, jejím vývojem a porovnáním situace v těchto regionech. Dále jsou popsány některé z příčin a důsledků chudoby, kterých je velké množství a není možné uvést jejich kompletní výčet. Mnohdy se i vzájemně propojují.

Ve třetí kapitole jsou uvedeny některé z možností řešení chudoby, jako je rozvojová pomoc, oficiální rozvojová pomoc a odpuštění dluhu rozvojovým státům. Dále byly vybrány tři organizace, které bojují s chudobou prostřednictvím právě probíhajících projektů. Obsahem kapitoly je rovněž bližší představení těchto programů.

Čtvrtá kapitola se věnuje zhodnocení projektů představených v předchozí kapitole. Jsou zde uvedeny konkrétní cíle týkající se snižování chudoby těchto programů a porovnání cílových hodnot s těmi skutečnými, spolu s vývojem v čase, přes současné hodnoty až po projekce budoucího vývoje, které napomáhají určit, zda je reálné dosáhnout vytyčeného cíle každého z projektů.

1 VYMEZENÍ POJMU CHUDOBA

Podstatou této kapitoly je představení základních pojmů vybrané problematiky, konceptů chudoby a některých z nejčastějších způsobů jejího měření.

1.1 Definice chudoby

Chudoba je rozsáhlým pojmem, který nelze vymezit pomocí jedné univerzální definice. Je mnoho směrů, z jakých ji lze sledovat.

Někteří autoři stanovují chudobu pouze podle příjmu, který mají osoby k dispozici. Kupříkladu ekonom John Kenneth Galbraith (1958, s. 180) označuje za chudobu situaci, kdy příjem osob klesne pod hranici minima, které je společností uznávané za přijatelné.

Amartya Sen a Sudhir Anand (1997) tento názor nesdílí a namítají, že sledování pouhého příjmu osob není dostačující. Upozorňují na mnoho dalších proměnných, jakými jsou např. obživa, přístup k pitné vodě, vzdělání, zdravotní péče nebo sociální vyloučení, které je nutné rovněž spojovat s problematikou chudoby.

Stejný postoj zaujímá Villar (2017, s. 115). Podle něho je chudoba:

„Složitý jev, který odkazuje na obtížnost přístupu ke zboží a službám, které zajišťují důstojný život a rozvoj uspokojivého sociálního a osobního života. Nedostatečný příjem je bezpochyby jedním z klíčových determinantů chudoby.“

Světová banka (2005, s. 11) je jedna z předních organizací bojujících s chudobou na globální úrovni. Také z její definice je zřejmé, že chudoba ovlivňuje mnoho aspektů lidského života:

„Chudoba je hlad. Chudoba je nedostatek přístřeší. Chudoba je špinavá pitná voda. Chudoba znamená být nemocným a nemoci navštívit lékaře, být negramotným a nemoci chodit do školy, být nekvalifikovaný a nemoci získat zaměstnání. Chudoba znamená strachovat se o budoucnost, žít ze dne na den. Chudoba způsobuje, že se lidé cítí bezmocní a neschopní ovlivnit svůj vlastní život. Chudoba je situací, ze které se lidé snaží utéct.“

Krebs et al. (2015, s. 118) popisují chudobu jako:

„Stav, který je důsledkem nerovného přístupu k rozdělovanému bohatství společnosti, k jejím materiálním zdrojům, kdy životní podmínky a uspokojení základních potřeb nejsou v potřebné míře zabezpečeny dostatečnými zdroji (příjmy, statky) a kdy tyto příjmy nelze z nějakých objektivních příčin zvýšit (stáří, invalidita, péče o dítě aj.) a kdy občan nedisponuje ani jinými

zdroji či majetkem, který by mu umožnil získat prostředky ve výši, která je společností uznána jako minimální.“

Autoři svým postojem naráží na zřetelné nerovnosti, které se ve společnosti objevují. Lidé, kteří jsou obětmi nerovného rozdělování, nemají dostatečné příjmy či statky na uspokojení svých potřeb a zajištění důstojného života. Těmto lidem situaci ztěžují další důvody, kvůli kterým je pro ně složité až nemožné potřebné prostředky získat.

Stein Ringen (2005, s. 126) připodobňuje chudobu k „*absenci svobody*“. Podle jeho přesvědčení chudoba a s ní spojené deprivace brání osobám vést takový život, jaký si přejí a považují za dobrý.

1.2 Vztah chudoby a nerovnosti

Paul Spicker (2020) se v některých ze svých mnoha publikací věnuje vymezení vztahu mezi nerovností a chudobou. To, že se někdo odlišuje od ostatních, automaticky není synonymem nerovnosti. Pokud však nejsou rovnocenně zajištěna práva, přístup ke zdrojům a příležitostem, jedná se o nerovnost, protože lidé, kterým je přístup odepřen, jsou znevýhodněni. Každá nerovnost nemusí vést k chudobě.

Ekonomové J. Edward Taylor a Travis J. Lybbert (2015) souhlasí se Spickerem v tom, že ačkoliv chudoba a nerovnost spolu často souvisejí, tyto pojmy neznamenají totéž. Toto tvrzení dokládají příkladem, kdy ve společnosti může docházet k nerovnému rozdělování příjmů, aniž by se její členové ocitli pod hranicí chudoby. Možný je i opačný případ, kdy lidé žijí v naprosto rovnostářské společnosti, ale zároveň jsou všichni chudí. Rozdíl mezi chudobou a nerovností popisují následovně:

„Chudoba se týká životních podmínek jednotlivců vzhledem k stanovené životní úrovni. Nerovnost se týká vzájemného blaha jednotlivců.“ (Taylor, Lybbert, 2015, s. 112)

Tomeš (2010) doplňuje, že v rámci moderního pojetí je chudoba považována za jeden z důsledků nerovnosti, kterou zároveň vyvolává.

1.3 Koncepty chudoby

Duková, Duka a Kohoutová (2013) rozlišují chudobu subjektivní a objektivní. Tyto dva koncepty se od sebe liší pohledem, jakým na chudobu pohlížíme.

1.3.1 Subjektivní chudoba

Krebs et al. (2015) popisují subjektivní chudobu jako koncept, který vyplývá z vlastního hodnocení dané osoby či domácnosti. Toto hodnocení není dostatečně objektivní, protože každý jedinec si pod pojmem chudoba představuje jiný stav. Někteří jedinci si dle vlastního hodnotového soudu mohou připadat chudí, naopak další lidé mohou být skutečně pod hranicí chudoby, ale nemusí si tuto skutečnost připouštět. Z tohoto důvodu subjektivní koncept chudoby zaujímá spíše doplňkovou funkci při určování oficiálních hranic chudoby.

1.3.2 Objektivní chudoba

Na rozdíl od subjektivního konceptu vychází objektivní chudoba z analýz, které pocházejí od třetích osob, nikoliv z hodnocení samotných jedinců či domácností. Tento koncept je tedy daleko přesnější a hodnotnější. Objektivní chudobu lze dále rozdělit na absolutní a relativní. (Krebs et al., 2015)

Absolutní chudoba

Deklarace Organizace spojených národů popisuje absolutní chudobu jako:

„Stav charakterizovaný vážným nedostatkem základních lidských potřeb, včetně jídla, bezpečné pitné vody, hygienických zařízení, zdraví, přístřeší, vzdělání a informací. Nezávisí nejen na příjmu, ale také na dostupnosti služeb“. (Gordon, 2005, s. 3)

Sachs a McCord (2008) specifikují výše zmíněné služby, ke kterým lidé postižení absolutní chudobou mnohdy nemají přístup. Může se jednat o vzdělávací, zdravotní, právní, sociální služby a další oblasti. Autoři dodávají, že tito lidé jsou rovněž často podvyživení, bez střechy nad hlavou a negramotní, protože si celá domácnost nebo její část nemůže dovolit adekvátní vzdělání. Duková, Duka a Kohoutová (2013) upozorňují, že takové strádání může vést až ke smrti.

David Gordon (2005) vymezuje absolutní chudobu na základě 7 potřeb, pomocí jejichž nedostatku lze měřit absolutní chudobu. Pokud jedinci schází 2 a více potřeb, trpí těžkou deprivací a lze ho podle Gordona označit za zasaženého absolutní chudobou. Dle této metodiky může být osoba trpící absolutní chudobou člověk, který nemá přístup ke zdravotní péči a pitné vodě, stejně jako jedinec trpící těžkou podváhou a je negramotný.

Tabulka 1: Vymezení absolutní chudoby dle Davida Gordona

Potřeba	Vymezení absolutní chudoby
Potraviny	Index tělesné hmotnosti ve výši 16 nebo méně (těžká podváha).
Pitná voda	Přístup k pitné vodě pouze z řek a rybníků, nejbližší zdroj vody je vzdálen více než 15 minut chůze.
Hygienická zařízení	Žádný přístup k toaletám.
Zdravotní péče	Není přístupná zdravotní péče pro nemocné či dostupné očkování.
Obydlí	Jedinec žije v pokoji se 4 a více lidmi nebo v domě bez podlah.
Vzdělání	Jedinec nikdy nenavštěvoval školu a je negramotný.
Informace	Není přístup k žádnému zdroji informací (např. k novinám, rádiu, televizi nebo počítači).

Zdroj: vlastní zpracování dle Gordon, 2005

Absolutní chudoba je definována Světovou bankou (2015) jako denní příjem menší než 1,90 USD na 1 osobu. Částka byla z původní výše 1 USD na osobu a den vlivem růstu cenové hladiny několikrát zvyšována a roku 2015 aktualizována na současnou hodnotu. Tuto hranici lze označit také jako tzv. extrémní chudobu.

Greve (2019) upozorňuje na používání tzv. parity kupní síly (PPP) s cílem dosáhnout hodnotného a vypovídajícího porovnávání příjmů osob po celém světě. Hranice denního příjmu do 1,90 USD na 1 osobu se převádí na jednotky národní měny příslušné země. Zároveň je podmínkou, aby bylo za převedenou částku možno koupit stejné množství zboží a služeb na domácím trhu, jako za stejnou částku amerického dolaru v USA. Sachs a McCord (2008) dodávají, že částka je stanovená z kupních cen z roku 2011. Díky tomu lze porovnávat extrémní chudobu v různém čase a napříč rozdílnými zeměmi.

Relativní chudoba

Tomeš (2010) poukazuje na to, že na rozdíl od absolutní chudoby, která se ve vyspělých státech objevuje pouze ojediněle, postihuje relativní chudoba nejen obyvatele rozvojových zemí. Příčinou je skutečnost, že relativní chudoba je vnímána jako produkt společenské nerovnosti a postihuje obyvatelstvo s nejnižšími příjmy v dané společnosti. Lidé trpící relativní chudobou se tedy nacházejí v každé společnosti.

Leon-Guerrero (2019) sdílí Tomešův názor a doplňuje, že lidé zasažení relativní chudobou jsou schopni uspokojit své základní potřeby, ale jejich životní úroveň je daleko nižší, než je standardem v příslušné společnosti.

Dle Kotýnkové (2013) se pod hranicí relativní chudoby ocitají domácnosti, jejichž celkový čistý příjem je nižší než 60 % (příp. v některých zemích je uznávanou hranicí 50 %) mediánu čistých příjmů domácností v daném státě. Také Eurostat (2018) počítá s hranicí 60 % mediánu pro stanovení relativní chudoby napříč členskými státy Evropské unie.

1.4 Měření chudoby

Existuje mnoho způsobů měření chudoby. Toto téma je častým předmětem diskusí mezi ekonomy, které spojuje snaha o vytvoření co nejpřesnějšího, ale zároveň jednoduchého ukazatele. V následujícím textu jsou představeny některé z nejčastějších prostředků používaných pro měření chudoby.

1.4.1 Míra chudoby

Základním a nejjednodušším způsobem, kterým lze měřit chudobu, je podle Adamcové a Němečkové (2009) míra chudoby. Pomocí hranice chudoby lze prostřednictvím jednoduchého vzorce vypočítat podíl osob ve společnosti trpících chudobou. Zmíněná hranice chudoby představuje minimální příjem, který je v dané zemi uznávaný za přijatelný. Každý jedinec, jehož příjem je nižší než stanovená hranice, je považovaný za chudého.

Míra chudoby se vypočítá následujícím způsobem: (Adamcová a Němečková, 2009)

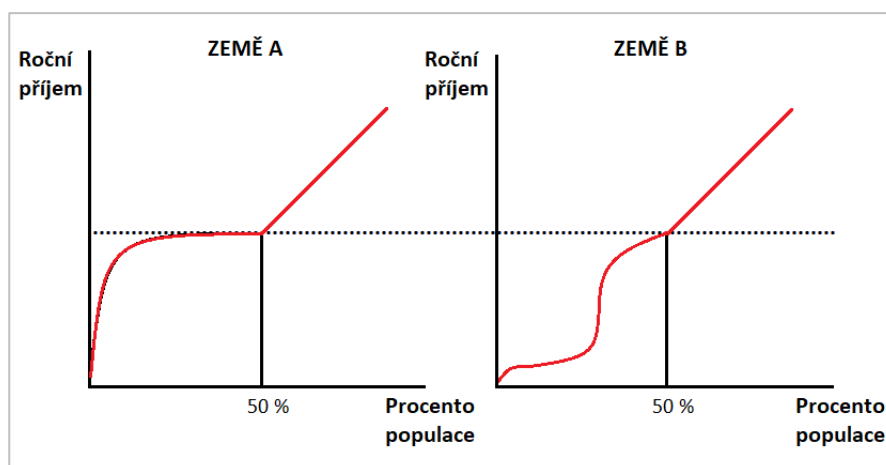
$$P = \left(\frac{H}{n}\right) * 100$$

Kde: P je procento populace žijící pod hranicí chudoby, H je počet osob žijících pod hranicí chudoby, n je celková populace.

1.4.2 Hloubka chudoby

Adamcová a Němečková (2009) však dodávají, že výše uvedená míra chudoby není pro určení chudoby často dostačující. Totožný názor zastává Villar (2017). Míra chudoby sice říká, jaký podíl obyvatel celkové populace žije pod hranicí chudoby, není z něho však jasné, jak závažná situace je. Rovněž měří chudobu pouze na základě nedostatečného příjmu a zcela přehlíží její jiné aspekty týkající se např. úrovně bydlení nebo přístupu ke zdravotní péči či pitné vodě.

K určení rozložení obyvatel pod hranicí chudoby, kterou stanovuje míra chudoby, slouží tzv. hloubka chudoby.

Obrázek 1: Hloubka chudoby v zemi A a B

Zdroj: vlastní zpracování dle Adamcová a Němečková, 2009

Z grafů je zřetelné, že míra chudoby v zemích A a B je totožná, tedy 50 %. Avšak situace pod hranicí chudoby je rozdílná a je nezbytné pomoc pro každou zemi posuzovat individuálně. Země B se ocitá v těžší situaci, protože její občané se nacházejí dále od hranice chudoby, tudíž pro řešení této situace bude nezbytné použít více zdrojů než v zemi A. (Adamcová a Němečková, 2009)

1.4.3 Index lidského rozvoje

Keeley (2015), Villar (2017), Syrovátka (2008) a mnoho dalších autorů odborných publikací se shodují, že měřit chudobu pomocí pouhého porovnávání příjmu osob není dostačující. Tento názor se začal utvářet mezi ekonomy již v 70. letech minulého století, odkdy je možno datovat snahy o vytvoření komplexního ukazatele úrovně lidského života. Chudoba je velmi širokým pojmem, který zahrnuje mimo nedostačujícího příjmu mnoho dalších vážných deprivací. Proto je nezbytné při měření chudoby zařadit i jiné aspekty.

Syrovátka (2008, s. 10) upozorňuje na nutnost rozlišení pojmů hospodářský růst a rozvoj, které bývají zaměňovány, přestože nejsou totožnými. Zatímco hospodářský růst označuje jako „podmínku, aby vyšší kvality života mohlo být dosaženo“, vzápětí však dodává, že pouze růst ekonomiky nepředstavuje jistotu zlepšení úrovně života obyvatel země. Zmiňovaný růst je častou příčinou následného hospodářského rozvoje, jenž představuje komplexnější pojem pojímající další důležitá hlediska, která významně působí na úroveň života.

Přestože je často používaný ukazatel HDP považován za zásadní indikátor hospodářského růstu, podle Syrovátky (2008) nepředstavuje dostatečný způsob určení celkové kvality života v zemi. Autor dodává, že ekonomové obecně souhlasili s nutností vzniku nového, všestranného

a zároveň jednoduchého ukazatele, který by sám dokázal pokrýt a sledovat všechny potřebné oblasti.

Za tímto účelem byl vytvořen Index lidského rozvoje (dále jen HDI). Zásadní vliv na jeho vzniku měl ekonom Mahbub ul Haq, ke kterému se později připojil i laureát Nobelovy ceny za ekonomii Amartya Sen. Od roku 1990 jsou každoroční výsledky HDI zveřejňovány ve Zprávě o lidském rozvoji, která je publikována pod záštitou Organizace spojených národů. (Syróvátka, 2008)

Paliova, McNown a Nülle (2019) dodávají, že HDI je tvořen 3 dimenzemi: zdraví, vzdělání a životní úroveň. Pomocí indexů jednotlivých dimenzí hodnotí lidský rozvoj v zemích na stupnici od 0 do 1. HDI vzniká geometrickým průměrem těchto tří indexů, které mají stejnou váhu.

Státy jsou podle dosažené hodnoty rozděleny do následujících skupin: (Organizace spojených národů, 2019a)

- Velmi vysoký lidský rozvoj (hodnota HDI 0,800 a více)
- Vysoký lidský rozvoj (0,700-0,799)
- Střední lidský rozvoj (0,550-0,699)
- Nízký lidský rozvoj (méně než 0,550)

Tabulka 2: Struktura Indexu lidského rozvoje

Dimenze	Ukazatel	Index	Minimální hodnota	Maximální hodnota
Zdraví	Očekávaná délka života při narození	Index očekávané délky života	20 let	85 let
Vzdělání	Očekávaná délka školní docházky	Index vzdělání	0	18 let
	Průměrná délka školní docházky		0	15 let
Životní úroveň	HNP na osobu (PPP USD)	Index HNP	100 PPP USD	75 000 PPP USD

Zdroj: vlastní zpracování dle Organizace spojených národů, 2019a

HDI je častým předmětem kritiky z řad ekonomů a dalších odborníků. Hlavní nedostatky shrnuje ekonomka Elizabeth Stanton (2007). Mezi zmiňované chyby patří nízká důkladnost a nepravidelnost sběru dat, které vedou ke snížení spolehlivosti při samotném hodnocení států.

Dále se diskutuje také o správnosti používaných ukazatelů a postupu samotného výpočtu pomocí geometrického průměru. Podle některých kritiků by dílčí dimenze neměly mít stejnou váhu. OSN dlouhodobě projevuje snahy o zlepšení kvality HDI a v průběhu let docházelo ke změnám jeho struktury.

1.4.4 Multidimenzionální index chudoby

Tento ukazatel byl představen roku 2010 ve spolupráci Rozvojového programu OSN a Oxfordské iniciativy pro chudobu a lidský rozvoj. Multidimenzionální index chudoby (dále jen MPI) zkoumá deprivace rozdělené do 10 ukazatelů, které jsou součástí jedné ze 3 dimenzí: zdraví, vzdělání a životní standardy. Tyto dimenze jsou rovnocenné a mají tedy stejnou váhu. Za chudé dle MPI jsou považovány osoby, které trpí alespoň jednou třetinou deprivací. (OPHI, 2020)

Tabulka 3: Struktura Multidimenzionálního indexu chudoby

Dimenze	Ukazatel	Deprivace, pokud ...
Zdraví	Výživa	Některá z osob mladší 70 let je podvyživená.
	Dětská úmrtnost	Alespoň 1 dítě v domácnosti zemřelo v předchozích 5 letech.
Vzdělání	Počet let školní docházky	Žádný člen domácnosti starší 10 let nedokončil 6 let školní docházky.
	Školní docházka	Alespoň 1 dítě ve školním věku nenavštěvuje školu.
Životní úroveň	Palivo na vaření	V domácnosti vaří s pomocí hnoje, zemědělských plodin, keřů, dříví nebo uhlí.
	Sanitace	Sanitární zařízení je v nedostatečné kvalitě nebo je sdíleno s jinými domácnostmi.
	Pitná voda	Není žádný přístup k pitné vodě, popř. je zdroj vzdálený více než 30 minut chůze od domácnosti.
	Elektrína	V domácnosti není přístup k elektřině.
	Bydlení	Podlaha je vytvořena z přírodních materiálů (bahno, hlína apod.) nebo střecha či stěny jsou z nevhodných materiálů (např. plastové fólie, karton, bambus).
Majetek	Domácnost nevlastní více než 1 věc z následujícího výčtu: rádio, televize, telefon, počítač, vozík tažený zvířetem, kolo, motorka, lednice, osobní nebo nákladní automobil.	

Zdroj: vlastní zpracování dle OPHI, 2018

Adler a Fleurbaey (2016) naráží na některé nedostatky MPI. Za největší chybu považují absenci měření hloubky chudoby. MPI nerozlišuje, zda domácnost trpí 4 deprivacemi či se potýká se všemi 10 stanovenými deprivacemi. Z dat potom není jasné, jak je vážná situace v jednotlivých

oblastech. MPI navíc zcela ignoruje závažnost u jednotlivých deprivací. Pokud například domácnost A má nejbližší zdroj pitné vody 35 minut chůze od příbytku, zatímco domácnost B 2 hodiny chůze, dle MPI jsou obě domácnosti totožně klasifikovány jako chudé, přestože jsou ve skutečnosti deprivovány rozdílnou mírou. Kritika se dále týká zvolených dimenzí, zejména dimenze zdraví se zdá být nedostatečnou. Některé další oblasti, např. zaměstnanost a bezpečnost, zcela chybí. Další zmiňovanou slabinou je měření MPI na úrovni domácností, tudíž neobsahuje data uvnitř domácností, čímž dochází k nedostupnosti údajů týkající se rozdílů v deprivacích mezi pohlavím apod. Poslední nedostatek se týká sběru dat. Zpráva Organizace spojených národů z roku 2020 uvádí data z let 2008-2019. Porovnávání dat jednotlivých zemí tak není zcela hodnotné, protože data často pocházejí až z hraničního roku 2008 nebo nejsou kompletní v rámci všech sledovaných dimenzí.

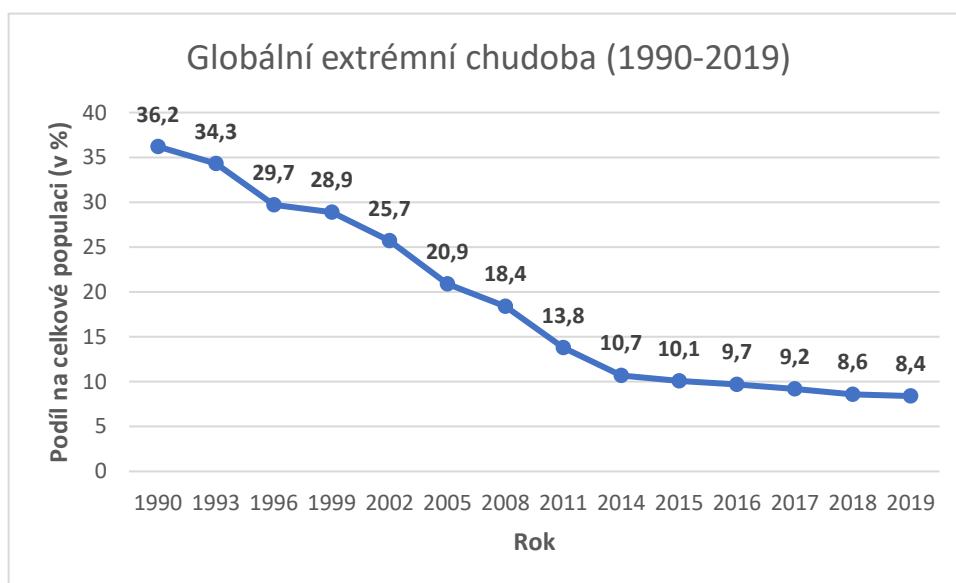
2 CHUDOBA V SOUČASNÉM SVĚTĚ, PŘÍČINY A DŮSLEDKY

Následující kapitola zachycuje vývoj extrémní chudoby a současný stav v jednotlivých regionech světa. Součástí této kapitoly je rovněž charakteristika některých příčin, jejichž existencí chudoba vzniká, a důsledků, které chudoba přináší.

2.1 Chudoba v jednotlivých regionech světa

Z níže uvedeného grafu je zřejmé, že počet osob zasažených extrémní chudobou má klesající trend. V roce 1990 představoval podíl 35,9 % osob na celkové populaci téměř 1,9 miliardy osob. Do roku 2019 se počet extrémně chudých snížil na méně než 650 milionů osob (na 8,4 %). Během 29 let se tedy počet osob s příjmem nižším než 1,90 USD denně zmenšil o více než 1,2 miliardy osob.

Prezident skupiny Světové banky (2015) Jim Yong Kim si tento úspěch vysvětluje zejména zvyšováním tempa růstu v rozvojových zemích a výraznými investicemi do oblastí školství, zdravotnictví a sociálních služeb.

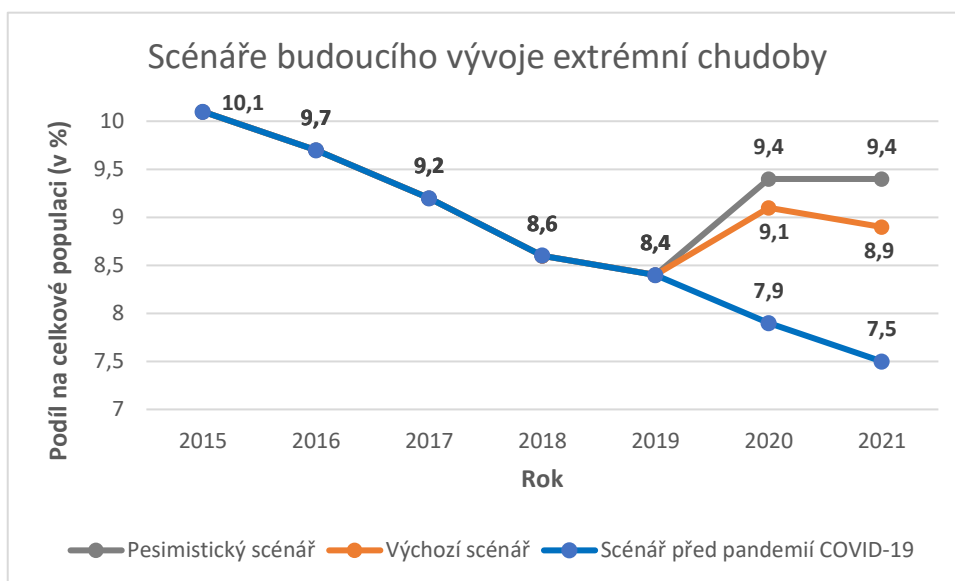
Obrázek 2: Vývoj globální extrémní chudoby v letech 1990-2019 (v %)

Zdroj: vlastní zpracování dle Světová banka, 2018a, 2020a

Prognózy zveřejněné Organizací spojených národů (2020a) z počátku roku 2020 naznačovaly, že do roku 2030 by se mohl podíl světové populace žijící v extrémní chudobě snížit až na 6 %. Vypuknutím pandemie COVID-19 se však očekává zvýšení osob zasažených extrémní

chudobou. Půjde o první nárůst globální chudoby od roku 1998. Dle současných analýz Světové banky (2020a) by z důvodu negativních důsledků, které přináší pandemie obyvatelům celého světa, mohla tento rok extrémní chudoba postihnout dalších 88 milionů osob, podle negativního scénáře až 115 milionů osob. Je však pravděpodobné, že se toto číslo bude dále zvyšovat.

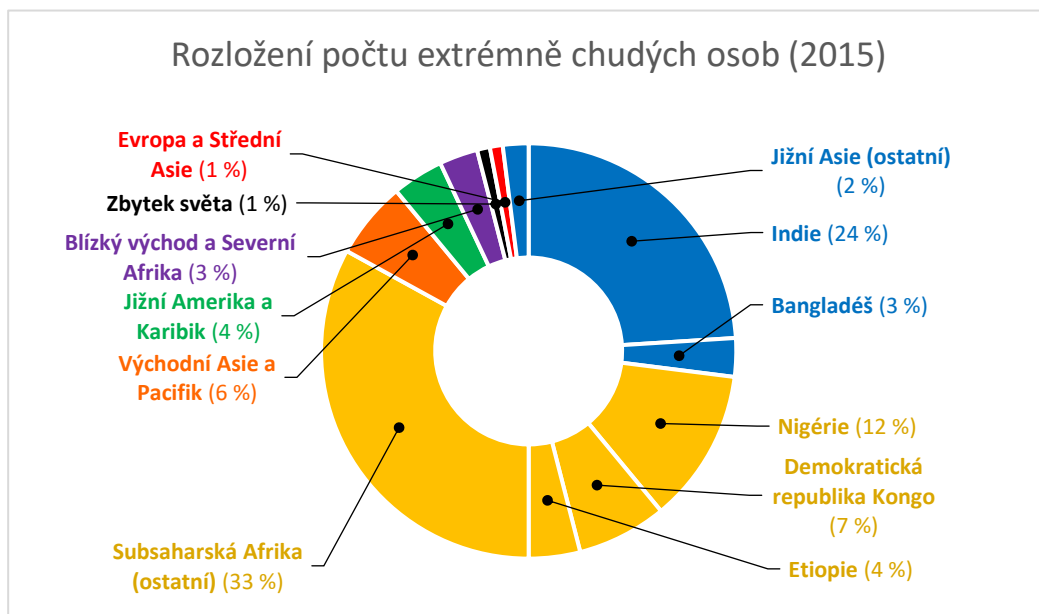
Možné dopady pandemie COVID-19 zachycuje následující graf, který zobrazuje předpokládaný vývoj podílu osob zasažených extrémní chudobou před vypuknutím pandemie, zároveň pracuje se dvěma možnými scénáři dalšího vývoje.

Obrázek 3: Predikce vývoje extrémní chudoby v letech 2020 a 2021 (v %)

Zdroj: vlastní zpracování dle Světová banka, 2020a

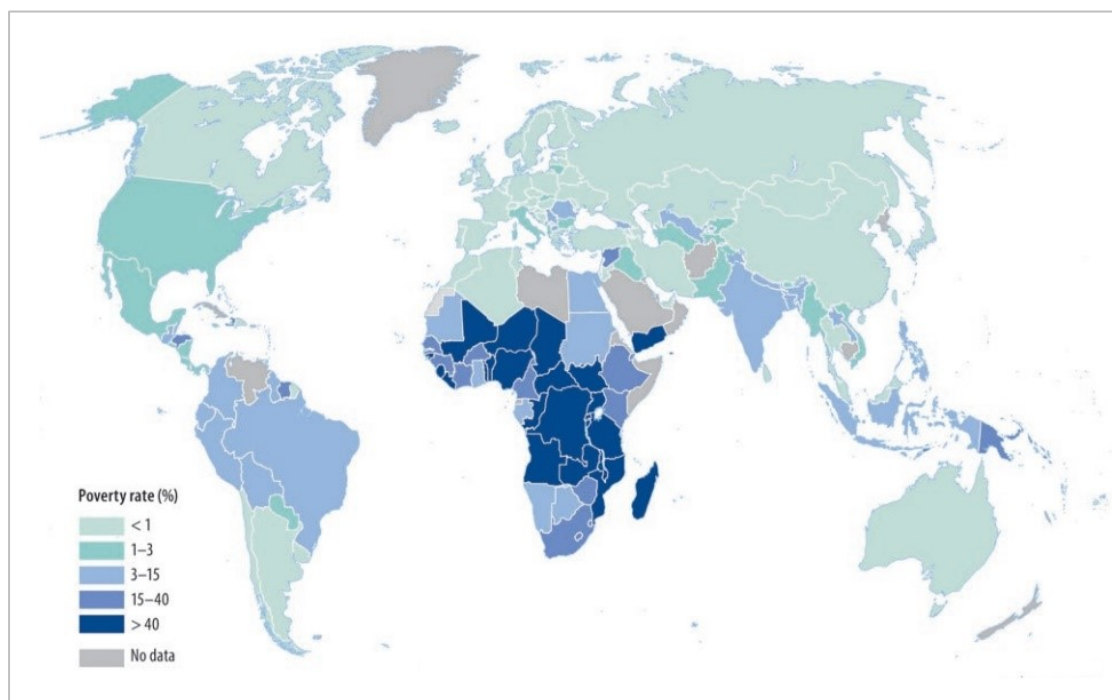
Jednotlivé regiony světa se vyznačují značnou nerovnoměrností. Tuto nerovnost jasně dokládá Světová banka (2019a), podle které v roce 2015 žila polovina všech osob zasažených extrémní chudobou v Indii, Bangladéši, Nigérii, Demokratické republice Kongo a Etiopii, tedy v pouhých 5 státech světa.

Obrázek 4: Rozložení počtu extrémně chudých osob dle zemí a regionů, 2015

Zdroj: vlastní zpracování dle Světová banka, 2019a

Také z následujícího obrázku je zřetelná nerovnost mezi regiony světa. Čím tmavší barvou je stát označen, tím vyšší míra chudoba se v něm nachází. Míra extrémní chudoby v mnoha zemích Subsaharské Afriky se pohybuje nad 40 % (reprezentovány tmavě modrou barvou), čímž výrazně zaostává za ostatními oblastmi znázorněnými převážně světle modrými odstíny.

Obrázek 5: Mapa rozložení míry extrémní chudoby, 2017

Zdroj: Světová banka, 2020a

Pro větší porozumění nerovného vývoje i současného stavu je nezbytné rozdělit svět na dílčí části. Ideální je vymezení Světové banky (2020a) na následujících 6 regionů: Subsaharská Afrika, Jižní Asie, Blízký východ a severní Afrika, Jižní Amerika a Karibik, Východní Asie a Pacifik, Evropa a střední Asie. Ostatní země světa totiž zaznamenávají pouze marginální podíl na celkové extrémní chudobě (tj. míra extrémní chudoby se v nezařazených částech světa v období 1990-2018 pohybovala v rozmezí 0,4-0,7 %). Největší pozornost v následujícím textu bude směřována regionům, ve kterých je extrémní chudoba nejzávažnější.

2.1.1 Subsaharská Afrika

Státy Subsaharské Afriky spojují četné občanské války a jiné válečné konflikty, které byly v mnoha zemích spojeny zejména se snahami dosáhnout nezávislosti na koloniích. Tyto boje přinesly řadu negativních důsledků v ekonomických, politických, sociálních a dalších oblastech. Přestože státy tohoto regionu od té doby zaznamenaly v těchto oblastech velký pokrok, z hlediska extrémní chudoby je Subsaharská Afrika jednoznačně nejvíce zasaženým regionem světa. S 439 miliony obyvatel (k 2019) dominuje rovněž ve statistice počtu obyvatel, jejichž denní příjem je pod hranicí 1,9 USD.

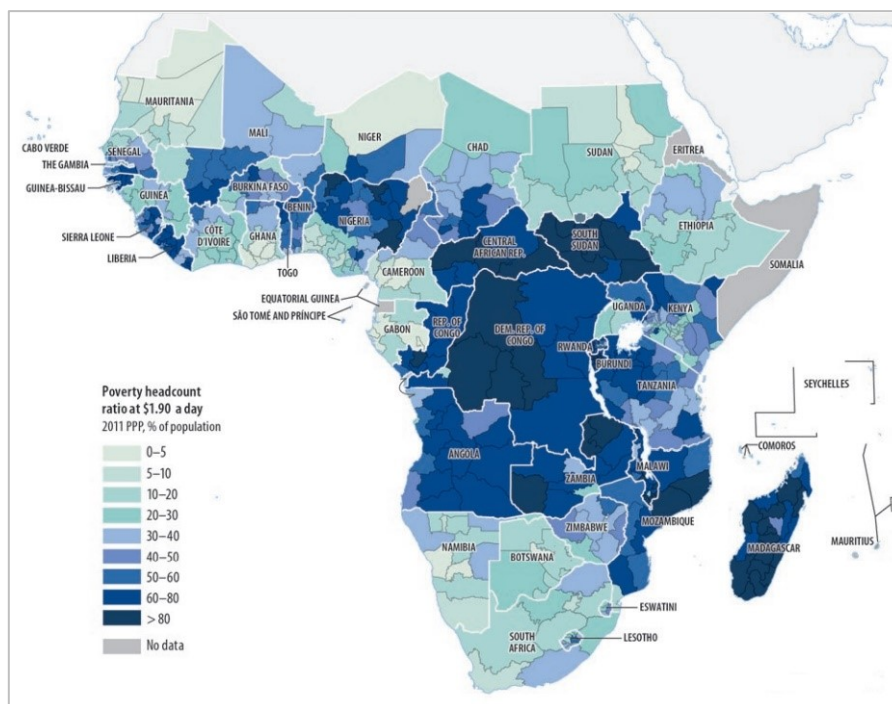
Tabulka 4: Míra extrémní chudoby a počet zasažených osob v Subsaharské Africe

Rok	1990	1993	1996	1999	2002	2005	2008	2011	2014	2017	2019
Podíl chudých (v %)	55,7	60,6	59,8	59,4	56,4	52,0	49,0	45,3	42,1	41,0	39,6
Počet osob (v mil.)	284	335	358	385	395	394	403	404	408	431	439

Zdroj: vlastní zpracování dle Světová banka, 2020a, 2020b, 2020j

Ve všech sledovaných regionech světa došlo během posledních desetiletí k poklesu chudoby, ani region Subsaharské Afriky není výjimkou. Sice došlo k poklesu míry extrémní chudoby o více než 16 procentních bodů, v souvislosti s vývojem chudoby je však nezbytné upozornit, že v posledních letech se podíl extrémně chudých zmenšuje velmi pomalu, navíc kontrastuje s růstem počtu obyvatel, jejichž denní příjem nedosahuje 1,9 USD.

Zmiňovaná disparita se týká rovněž jednotlivých států Subsaharské Afriky. Vysoká extrémní chudoba je koncentrována spíše v zemích s centrální polohou v regionu. Nutno však dodat, že ani situace v ostatních státech regionu, které při porovnání s nejhudšími zeměmi působí zdánlivě méně zasaženy extrémní chudobou, není uspokojivá.

Obrázek 6: Mapa rozložení míry extrémní chudoby v Subsaharské Africe, 2018

Zdroj: Světová banka, 2020a

Následující tabulka zobrazuje státy regionu s nejvyšší mírou extrémní chudoby dle dostupných dat Světové banky (2020a). V tomto žebříčku zemí vede trojice Madagaskar, Demokratická republika Kongo a Burundi. Spolu s Malawi na čtvrté příčce jde o státy, ve kterých míra extrémní chudoby překračuje 70 %.

Tabulka 5: 10 států Subsaharské Afriky s nejvyšší mírou extrémní chudoby

Země	Rok	Míra extrémní chudoby (v %)	Počet chudých osob (v mil.)
Madagaskar	2012	77,4	17,3
Dem. republika Kongo	2012	77,2	53,3
Burundi	2013	72,8	7,2
Malawi	2016	70,8	12,2
Guinea-Bissau	2010	68,4	1,0
Středoafriická republika	2008	65,9	2,8
Mosambik	2014	63,7	16,7
Zambie	2015	58,7	9,3
Rwanda	2016	56,5	6,8
Angola	2018	51,8	15,9

Zdroj: vlastní zpracování dle Světová banka, 2020a

Z hlediska nejvyššího počtu žijících obyvatel pod hranicí denního příjmu 1,90 USD však suverénně převyšuje ostatní státy Nigérie. Přestože se tato země s 39,1 % extrémní chudoby v komparaci s ostatními státy nenachází mezi nejvážněji zasaženými státy, v roce 2018 žilo více než 78 milionů Nigerijců pod hranicí extrémní chudoby.

Světová banka (2019b) popisuje Nigérii jako zemi, které se daří v posledních letech dosahovat ekonomického růstu, ale ten není podporován dostatečnými investicemi a reformami. Značnou výzvu představuje vysoká míra nezaměstnanosti spojená s nedostatkem pracovních míst. Druhým velkým problémem je uzavřenost nigerijské ekonomiky a její velká závislost na exportu ropy. S těmito potížemi se nicméně potýkají i další státy regionu.

Z dat Světové banky (2020b, 2020c) vyplývá, že v mnoha státech dochází k rapidnímu snižování počtu extrémně chudých osob. Přestože Demokratická republika Kongo zaujímá 2. příčku v žebříčku států nejvíce zasažených extrémní chudobou, během 8 let došlo k poklesu míry extrémní chudoby o 17 procentních bodů. V roce 2004 zde extrémní chudoba dosahovala neuvěřitelných 94,3 %. Podobné úspěchy zaznamenává i několik dalších států. Ambiciózními by se daly nazvat plány Rwandy, která by pomocí svých reforem a sedmiletých plánů chtěla v následujících desetiletích dosáhnout vyšší kvalifikace země, a to až na stav země s vysokým příjmem. Již v minulosti se této zemi podařilo pomocí přijatých strategií podařit dosáhnout značného ekonomického růstu, zlepšit situaci v sociálních oblastech a snížit míru extrémní chudoby v období 2001-2017 o 22 procentních bodů. (Světová banka, 2020b, 2020d)

Světová banka (2020b, 2020e) však upozorňuje na to, že v regionu Subsaharské Afriky se objevují i země, které zaznamenávají opačný trend. Příkladem je Angola, která je desátým státem s nejvyšší mírou extrémní chudoby v regionu. Vláda země na začátku nového století přijala několik sociálních programů a reforem, ale nepřinesly kýžený výsledek. V období mezi lety 2008 a 2018 zaznamenala země růst extrémní chudoby o 17 procentních bodů.

Další velký problém tohoto regionu představuje dětská chudoba. UNICEF (2020a) ve spojení se Světovou bankou uvádí, že v současnosti více než 60 % dětí, které se nachází pod hranicí extrémní chudoby, žije v regionu Subsaharské Afriky. Podle Světové banky (2020f) největší podíl extrémně chudých dětí do 18 let v roce 2017 žilo v Madagaskaru (82,9 %), Burundi (81,2 %) a Středoafričské republice (76,7 %).

2.1.2 Jižní Asie

Zemím regionu Jižní Asie se impozantně podařilo mezi lety 1990-2019 snížit míru extrémní chudoby z 48,7 % na 6,6 %. Za sledované období tedy míra extrémní chudoby poklesla o 42

procentních bodů. Přes velký pokles však hodnoty extrémní chudoby v tomto regionu dosahují nejvyššího podílu ve společnosti i počtu zasažených osob po výše zmíněné Subsaharské Africe.

Tabulka 6: Míra extrémní chudoby a počet zasažených osob v Jižní Asii

Rok	1990	1993	1996	1999	2002	2005	2008	2011	2014	2017	2019
Podíl chudých (v %)	48,7	46,2	41,6	40,5	39,8	34,9	30,6	20,9	15,2	9,3	6,6
Počet osob (v mil.)	552	559	536	553	574	530	487	348	262	168	121

Zdroj: vlastní zpracování dle Světová banka, 2020a, 2020b, 2020j

Trojici zemí s nejvyšší mírou extrémní chudoby tvoří Indie s 22,5 % (2011), následuje Nepál s 15 % (2010) a skupinu uzavírá Bangladéš, jejíž podíl činí 14,5 % (2016). Ostatní státy regionu dosahují podstatně nižších hodnot, které nepřekračují 4 %. (Světová banka, 2020a)

K Indii není pozornost směřována pouze v souvislosti s nejvyšší mírou extrémní chudoby mezi zeměmi Jižní Asie, ale velký problém představuje rovněž obrovské množství zasažených osob. Dle nejnověji zveřejněných dat Světové banky (2020a) bylo v roce 2011 extrémní chudobou postiženo téměř 285 milionů obyvatel země.

Tento druhý nejlidnatější stát světa je velmi rozmanitý, mnohdy nazývaný zemí kontrastů. Piknerová a Šanc (2014, s. 95) upozorňují na existenci velkých nerovností mezi městskými a venkovskými oblastmi, stejně jako na obrovskou míru extrémní chudoby kontrastující s vysokým množstvím indických milionářů a miliardářů. Autoři tuto situaci nazývají „neustálým otevíráním sociálních nůžek“. Světová banka (2011) dodává, že další rozdíly uvnitř společnosti jsou zaviněné především genderovou diskriminací a bariérami kast, které se dodnes v Indii objevují. Taková vyloučení ze společnosti značně omezují práva a příležitosti osob.

Indie vyjma zmíněné vysoké míry extrémní chudoby a diskriminace čelí celé řadě dalších výzev. Přetrvávající vysoký podíl zaměstnaných obyvatel v zemědělství, nedostatečná úroveň zdravotnictví a školství, korupční prostředí a neklid ve společnosti patří podle Piknerové a Šance (2014) k nejzávažnějším.

Cihelková (2009) konstatuje, že se Indie pokoušela, a stále snaží, tyto negativní jevy eliminovat pomocí mnoha ekonomických reforem, které vláda od 90. let minulého století přijala. Ve stejném čase došlo k odstranění bariér do té doby velmi uzavřené indické ekonomiky se

zahraničím, zmírnění nástrojů omezující dovoz, snižování zásahů státu do ekonomiky a investicím do mnoha oblastí.

O přínosech ekonomické transformace hovoří rovněž Fojtíková a Vahalík (2017), podle kterých přijaté změny dopomohly k dlouhodobému hospodářskému růstu. Autoři se však domnívají, že vláda nereaguje s dostatečnou rychlostí, příkladem mohou být nedostatečné investice spojeny zejména s nízkou motivací pro zahraniční investory.

2.1.3 Blízký východ a severní Afrika

Země Blízkého východu a severní Afriky jsou velmi různorodé a kulturně pestré, což spolu s příhodným podnebím podporuje cestovní ruch, na kterém jsou některé země regionu závislé. OECD (2019a) považuje za velké výhody těchto států strategické umístění a vysoký podíl mladých osob na celkové populaci.

Země tohoto regionu jsou rozdílné rovněž v současné ekonomické situaci a čelí rozličným problémům. Imed Drine (2012) státy pro zpřehlednění člení do tří kategorií podle společných charakteristik. První skupinu tvoří státy, které pojí výhodná poloha v blízkosti nalezišť ropy. Tato na první pohled příznivá skutečnost však v těchto zemích mj. způsobuje závislost a spoléhání ekonomik pouze na tuto surovinu, zatímco domácí trh selhává v uspokojování potřeb obyvatel. Do druhé kategorie jsou zařazeny země, kterým se již podařilo diverzifikovat ekonomiku, díky čemuž se odpoutaly od závislosti na jednom produktu. Státy poslední skupiny spojuje nerozvinutá ekonomika a sociální problémy související s vysokou mírou nezaměstnanosti, nerovnostmi ve společnosti a chudobou.

Tabulka 7: Míra extrémní chudoby a počet zasažených osob na Blízkém východě a v severní Africe

Rok	1990	1993	1996	1999	2002	2005	2008	2011	2014	2017	2019
Podíl chudých (v %)	6,6	7,1	6,3	4,0	3,4	3,2	2,8	2,3	2,7	6,3	6,1
Počet osob (v mil.)	15,0	17,4	16,6	10,9	10,0	9,7	9,0	8,0	9,8	24,0	28,1

Zdroj: vlastní zpracování dle Světová banka, 2020a, 2020b, 2020j

Z výše uvedené tabulky je viditelný pokles podílu extrémně chudých. Míra extrémní chudoby však v roce 2014 začala opět narůstat. V současnosti se pohybuje okolo 6 % a blíží se tak

hodnotám z 90. let minulého století. Navíc v posledních letech dochází ke stálému růstu počtu osob, které jsou extrémní chudobou zasaženy.

Region se spolu s rostoucí chudobou potýká s poměrně vysokou mírou nezaměstnanosti, a to především mladého obyvatelstva. Data Světové banky (2020b) ukazují, že zatímco v roce 2020 činila míra nezaměstnanosti v zemích Blízkého východu a severní Afriky 9,6 %, míra nezaměstnanosti mládeže (tj. pracovní síly ve věku 15-24 let) v témže roce dosahovala dokonce 26,7 %.

OECD (2019a) upozorňuje na to, že nestabilní ekonomiky zemí Blízkého východu a severní Afriky velmi negativně ovlivňují konflikty, které v mnoha zemích tohoto regionu probíhají i v současnosti. Jedním z důsledků těchto sporů je vysoký počet obyvatel směřujících z nejnebezpečnějších oblastí často do sousedících států, čímž je na tyto země vyvíjen vysoký tlak. Stejný názor sdílí Světová banka (2020g), která se domnívá, že právě nepokoje a konflikty v zemích byly jedním z hlavních důvodů opětovného růstu chudoby.

Imed Drine (2012) dodává, že všechny státy se nedokázaly vypořádat s klesající poptávkou po ropě a následnými reformami v 80. letech minulého století. Toto vedlo k tomu, že některým ekonomikám se nepovedlo navázat na hospodářský růst a výkonnost předchozích let.

2.1.4 Jižní Amerika a Karibik

Země Jižní Ameriky a Karibiku v posledních dvou desetiletích zaznamenaly dlouholetý ekonomický růst, který přispěl ke zmírnění sociálních problémů včetně poklesu míry extrémní chudoby o více než 11 procentních bodů. Tento stav však vystřídalo zpomalování a v některých letech až propad ekonomiky. Přesto se stále daří pokračovat ve snižování extrémní chudoby.

Tabulka 8: Míra extrémní chudoby a počet zasažených osob v Jižní Americe a Karibiku

Rok	1990	1993	1996	1999	2002	2005	2008	2011	2014	2017	2019
Podíl chudých (v %)	15,2	14,2	13,9	13,7	12,1	10,0	7,0	5,7	4,1	3,9	3,7
Počet osob (v mil.)	66,3	65,6	67,6	69,8	64,4	55,3	39,9	33,7	25,2	24,4	24,2

Zdroj: vlastní zpracování dle Světová banka, 2020a, 2020b, 2020j

Vakis, Rigolini a Luccetti (2015) upozorňují, že ani předchozí růst ekonomiky nebyl dostatečně vysoký, aby pomohl vyprostit z chudoby chronicky chudé obyvatele, tedy ty, kteří se dlouhodobě potýkají s vysokou chudobou, mnohdy mezigenerační.

Podle Světové banky (2020h) jsou další velkou zranitelností regionu živelné pohromy, které pravidelně sužují velké části území. Abramo, Cecchini a Morales (2019) se zabírají dalším problémem, a to vysokou příjmovou nerovností obyvatel zemí regionu. Tento jev je zintenzivněn diskriminačním jednáním, které ztěžuje přístup jedinců zejména na trh práce. Na tento problém navazují špatné pracovní podmínky, porušování práv zaměstnanců či absence pracovních smluv.

Abramo, Cecchini a Morales (2019) zmiňují, že vlády zemí v reakci na zhoršující se stav přijímají reformy a programy zejména v oblasti sociální ochrany, vzdělávání a politiky zaměstnanosti. Státy jsou si vědomy, že zajištění přístupu osob na pracovní trh, zabezpečení práv zaměstnanců, schopná a vzdělaná pracovní síla a podpora nejchudších obyvatel je pro zlepšení ekonomické situace nezbytné. Také OECD (2019b) se domnívá, že je nutné, aby vlády zemí na současnou situaci adekvátně rychle zareagovaly přijetím opatření, které by změnily strukturu ekonomiky tak, aby byl znovu zajištěn hospodářský růst minulých let.

OECD (2019b) si všímá vysokého potenciálu zemí. Region Jižní Ameriky a Karibiku se může pyšnit značnými zásobami přírodního bohatství globálního významu. Stejný zdroj však pokládá otázku, zda tento potenciál dokážou země regionu dostatečně využít.

2.1.5 Východní Asie a Pacifik

Země Východní Asie a Pacifiku zaznamenaly v průběhu let velký pokles extrémní chudoby. Jak je zřejmé z následující tabulky, v období od roku 1990 do 2019 klesla míra o 60 procentních bodů, což představuje více než 950 000 osob, které se ve sledovaném období dokázaly vyprostit z extrémní chudoby. Jde o bezkonkurenčně největší pokrok mezi všemi sledovanými regiony.

Tabulka 9: Míra extrémní chudoby a počet zasažených osob ve Východní Asii a Pacifiku

Rok	1990	1993	1996	1999	2002	2005	2008	2011	2014	2017	2019
Podíl chudých (v %)	60,9	53,2	40,4	37,9	29,1	18,3	14,8	8,1	2,6	1,4	0,9
Počet osob (v mil.)	977	892	702	682	538	346	286	160	53	29	21

Zdroj: vlastní zpracování dle Světová banka, 2020a, 2020b, 2020j

Výrazný pokles byl zapříčiněn především významným snížením extrémně chudých osob v největších státech regionu, ke kterým lze bezpochyby zařadit Čínu, Indonésii, Japonsko, Filipíny, Vietnam a Thajsko. Příkladem může být míra extrémní chudoby v Indonésii, kde se

snížila z 68,5 % (1984) na 5,8 % (2015), či Vietnam, jehož hodnoty činily 51,9 % (1992) a následných 2,6 % v roce 2014. Nicméně největší pokles míry extrémní chudoby v komparaci s ostatními státy regionu zaznamenala nejlidnatější země světa, Čína. Těto světové velmoci se podařilo snížit extrémní chudobu z 66,3 % v roce 1990 na 0,7 % v roce 2015. (Světová banka, 2020b)

Navzdory tomuto velkému úspěchu je nezbytné dodat, že stále některé rozvojové státy regionu bojují s chudobou, včetně té extrémní. Podle OECD (2019c) největší problémy představuje nedostatečný systém sociální ochrany osob a nedodržování práv zaměstnanců. Prosperitu regionu snižuje také stárnutí obyvatelstva doprovázené stále klesající porodností, což může představovat značný problém v budoucnu.

Světová banka (2020i) označuje za další velkou zranitelnost tamní podnebí. Dokonce uvádí, že více než dvě třetiny všech celosvětových živelních pohrom v posledních 20 letech zasáhly právě tento region.

OECD (2019c) se domnívá, že pro pokračování hospodářského růstu a zajištění prosperity všech zemí regionu je nutné pokračovat v pomoci nejzranitelnějším členům společnosti, třeba zvýšením investování do systémů sociální podpory. V současnosti je totiž podpora ze strany státu v zemích této oblasti nepostačující.

2.1.6 Evropa a střední Asie

Země Evropa a střední Asie již v minulosti představovaly region s vůbec nejnižší mírou extrémní chudoby. Tuto pozici si dokázaly udržet do současnosti, navíc se jim daří ve snižování chudoby pokračovat.

Nejnovější data Světové banky (2020a) hovoří o 5,1 milionech obyvatel, kteří se potýkají s extrémní chudobou. Jde o 0,6 % populace regionu, což v porovnání s ostatními regiony představuje velký úspěch.

Vybočují pouze 2 země, a to Turkmenistán s 49 % (1998) a Uzbekistán s 61,6 % (2003). Nutno však podotknout, že se jedná o data staršího původu. Ostatní státy se potýkají o poznání s lepší situací, míra extrémní chudoby dle dostupných dat v žádné jiné zemi nepřesahuje 4,6 %. (Světová banka, 2020b)

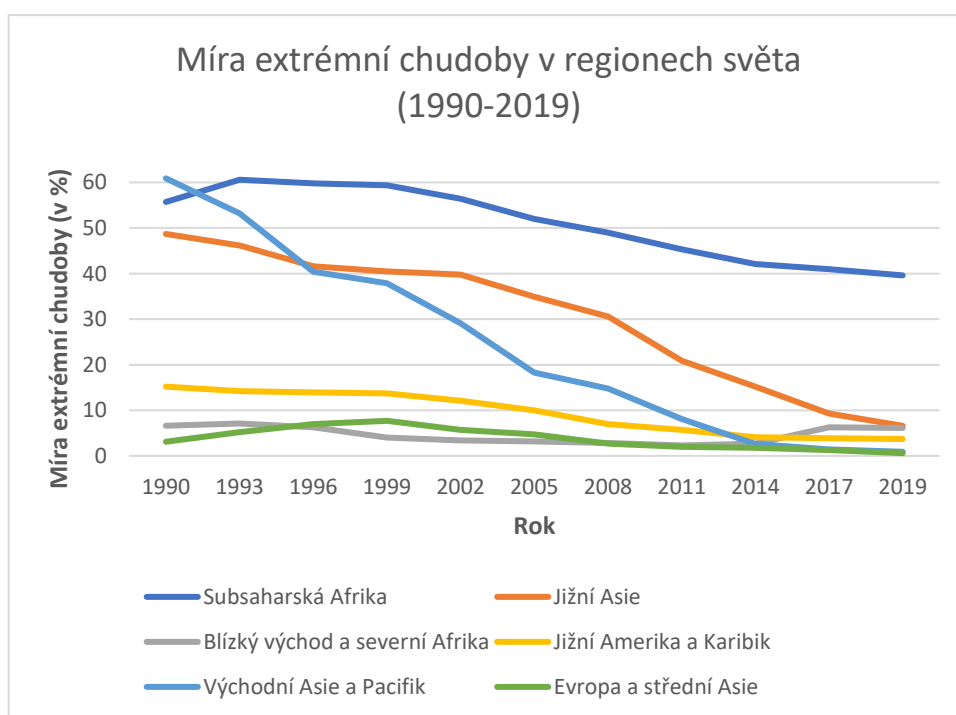
Tabulka 10: Míra extrémní chudoby a počet zasažených osob v Evropě a střední Asii

Rok	1990	1993	1996	1999	2002	2005	2008	2011	2014	2017	2019
Podíl chudých (v %)	3,1	5,2	7,0	7,7	5,7	4,7	2,7	2,0	1,8	1,3	0,6
Počet osob (v mil.)	14,4	24,5	33,0	36,2	26,7	22,1	12,9	9,7	8,7	6,5	5,1

Zdroj: vlastní zpracování dle Světová banka, 2020a, 2020b, 2020j

2.1.7 Souhrn situace v regionech světa

Následující graf shrnuje vývoj míry extrémní chudoby všech regionů světa, které byly již výše popsány. Na grafu je zřetelný obrovský rozdíl mezi Subsaharskou Afrikou a ostatními regiony. Graf dále poukazuje na velký pokles míry extrémní chudoby v zemích Jižní Asie, a především Východní Asie a Pacifiku. U dalších oblastí není kvůli nízkým počátečním hodnotám tak znatelný pokrok, přestože i ve většině zemí těchto regionů došlo ve sledovaném období ke snížení extrémní chudoby.

Obrázek 7: Vývoj míry extrémní chudoby v regionech světa v letech 1990-2019 (v %)

Zdroj: vlastní zpracování dle Světová banka, 2020a, 2020b, 2020j

2.2 Příčiny chudoby

Existuje velké množství faktorů, které mají za důsledek vznik a růst chudoby. Podle Harmáčka (2013) příčinou chudoby zpravidla nebývá pouze jedna podmínka, nýbrž se jedná o jejich kombinaci. Obecně je za hlavní a nejzásadnější předpoklad, bez kterého není možné dosáhnout rozvoje země v ekonomických, lidských, společenských a dalších oblastech, považovaný ekonomický růst. Dle Karen Moore et al. (2008) existuje zřetelná spojitost mezi nízkým nebo záporným ekonomickým růstem a současně zvyšující se mírou chudoby.

Harmáček (2013) však upozorňuje, že ekonomové se neshodnou na jednotlivých faktorech, které zásadně ovlivňují ekonomický růst země, stejně jako na konkrétních příčinách vzniku chudoby.

2.2.1 Geografická poloha

Mnoho ekonomů považuje geografické faktory za stěžejní problém, kvůli kterému zůstává mnoho států rozvojovými. Jedním z nich je Jeffrey Sachs (2008), který říká, že celá řada rozvojových zemí se potýká s problémy, které jsou zaviněny geografickou polohou státu. Dle autora důležitou roli hraje vzdálenost od hlavních trhů. Pokud se jedná o populaci žijící např. na malém a vzdáleném ostrově, v pouštích, hornatých oblastech nebo místech daleko od pobřeží či center měst, vznikají překážky týkající se nedostupnosti do těchto oblastí. Doprava na taková území je velmi nákladná. Vzhledem k tomu, že v rozvojových zemích je velký podíl obyvatel závislých na zemědělství, a to ze strany vlastní obživy i příjmu z prodeje vypěstované úrody, je země velmi ovlivněna klimatickými podmínkami. Nedostatek nebo naopak nadbytek srážek, podnebí, půda bez živin nebo velký výskyt škůdců komplikuje či naprosto znemožňuje zemědělství v dané oblasti. V souvislosti s tématem geografické polohy země je třeba zmínit také zdravotní podmínky, které se mění v závislosti na geografických faktorech. Jde o epidemie malárie, HIV/AIDS či jiné, nejčastěji tropické, nemoci.

Collier (2009) v souvislosti s geografii jakožto příčinou chudoby zahrnuje nejen polohu samotné země, ale také sousední státy, které ji obklopují. Tvrdí, že s každým jedním procentem růstu HDP v okolním státu dochází k růstu domácí ekonomiky o 0,4 procenta, v případě pevninských států jde o nárůst až o 0,7 procenta.

2.2.2 Demografie

Přestože dochází ke globálnímu snižování míry plodnosti, v rozvojových zemích je míra tohoto ukazatele stále velmi vysoká. Zatímco dle dat Světové banky (2020b) průměrný počet potomků

na jednu ženu v roce 2018 činil v regionu Evropa a střední Asie 1,7 potomků na 1 ženu, ve stejném roce byla plodnost v zemích Subsaharské Afriky 4,7 potomků na 1 ženu.

Podle Jensena (2009) chudé rodiny často nemají možnost poskytnout všem svým dětem vzdělání, zdravotní péči a dostatek obživy. Dětem se mnohdy nedostává dostatečné podpory ze strany rodičů zejména v oblasti školství, což může vést ke špatným studijním výsledkům či nedokončení ani základního stupně vzdělání. To poté představuje problém v získání zaměstnání, bez kterého je šance na vyproštění se z chudoby značně snížena.

2.2.3 Vztahy ve společnosti

Peter Schuck (2017) a jiní ekonomové popisují, že další příčinou nerovností mezi bohatými a chudými zeměmi mohou být odlišné hodnoty, přesvědčení a normy uznávané ve společnosti, náboženství, pracovní morálka, přístup k technologiím či důvěra jeden ve druhého.

Ahmed et al. (2007) zmiňují, že mnoho chudých zemí v současnosti sužují občanské války či jiné konflikty, nebo si jimi prošly v minulosti. Přitom stabilní prostředí je velmi důležitou podmínkou pro schopnost vymanit se z chudoby. Také Sachs a McCord (2008) a Collier (2009) přisuzují velkou váhu v otázce příčin chudoby právě bezpečnosti. Zdůrazňují, že války a další konflikty vedou ke snižování ekonomického růstu země a prohlubování chudoby. Heczková (2012) upozorňuje na vysoké náklady spojené s válečnými konflikty, které často vedou ke zvyšování státních dluhů.

2.2.4 Nedostatek inovací

Jeffrey Sachs (2005) považuje za základní důvod rozdílů mezi bohatými a chudými zeměmi nedostatek inovací. Vyspělé země podporují výzkum a vývoj, investují do těchto oblastí mnoho svých prostředků, čímž dochází ke zvětšování trhu, zvyšování motivace vedoucí k inovacím a tvorbě nových technologií. Tento proces přispívá k posilování inovací i hospodářského růstu země. Rozvojové země však nemají dostatek finančních prostředků na tuto podporu. Malá kupní síla na trhu vede k malé motivaci, protože šance na návratnost investic a zisk je minimální. Tím se ještě více prohlubuje rozdíl mezi vyspělými a rozvojovými zeměmi.

2.2.5 Vládní selhání

Výše zmíněný Sachs (2005) říká, že pro jakoukoli zemi je nezbytné, aby vláda daného státu bez větších problémů fungovala a plnila vytyčené úkoly. Vláda musí zajistit bezpečnost obyvatel, majetku a území, definovat vlastnická práva, investovat a vynakládat finanční prostředky s orientací na rozvoj hospodářství a blaho všech svých občanů bez rozdílu. Pokud nedochází

k uskutečňování některých zásadních úkolů a vláda jedná neefektivně, nastává vládní selhání. Tato pochybení mohou vést v krajních případech k válkám, převratům či zhroutilí státu, kdy vláda nemůže nijak uspokojit ani ty nejzákladnější potřeby svých občanů.

2.2.6 Fiskální past

Podle Mikušové Meričkové a Stejskala (2014) tato příčina souvisí s nedostatkem finančních prostředků zaostalých států na kvalitní vzdělání nebo zdravotní péči, protože jejich prioritou je financování nezbytných potřeb svých obyvatel, jako je zajištění infrastruktury, armády, dopravy apod.

Sachs (2005) dodává, že ve většině případů vládě potřebné finanční prostředky chybí mj. z důvodu existence korupčního prostředí, vysokého zadlužení zemí a nízkého příjmu do státního rozpočtu ve formě daní, protože zvýšení zdanění není vzhledem k životní a finanční situaci obyvatel možné.

2.2.7 Ekonomické a politické instituce

Vyhraněný názor na příčiny chudoby mají Acemoglu a Robinson (2015), kteří dalšími ekonomy uznávané teorie spojené s vlivem geografických nebo kulturních faktorů na chudobu států označují za chybné. Toto tvrzení dokládají mnoha příklady států, na které se tyto hypotézy nedají použít. Příkladem zmiňují prosperující Jižní Koreu a Severní Koreu, jejíž obyvatelé trpí hladomorem a naprosto nedostačující úrovní zdravotnictví, školství a dalších služeb, přestože geografické i kulturní podmínky těchto dvou zemí před jejich rozdělením v polovině minulého století ve dva nezávislé státy byly velmi podobné. Za důvod rozdílné situace nejen v těchto dvou zemích považují rozličné ekonomické a politické instituce, které ovlivňují životy jedinců a působení firem v každé společnosti. Tyto instituce rozdělují na dva extrémní protipóly.

Inkluzivní ekonomické instituce jsou založeny na podpoře soukromého vlastnictví, veřejných služeb, motivaci ke vzdělávání a investicím a spravedlivém právním systému. Naopak extraktivní přístup nezajišťuje nic z předchozího výčtu. Lidé tedy nemají možnost podnikat a existují zde nerovné podmínky, čímž se pochopitelně zvyšuje nerovnost mezi členy společnosti.

Dle totožných autorů politické instituce určují způsob zvolení politiků, jejich pravomoci a existenci možnosti zneužívání těchto svěřených pravomocí a moci ke sledování osobního prospěchu politiků. Patří sem rovněž forma vlády, tudíž také vymezení držení moci v dané společnosti. Pokud společnost ovládá jednatelce či úzký okruh osob, lze politické instituce považovat za extraktivní. Jsou sice prospěšné pro osoby, které se nacházejí v této malé skupině, ale zároveň tím odnímají potřebné zdroje ostatním členům společnosti a nepodporují

ekonomický růst země. Protipólem je opět inkluzivní instituce, kde se pomocí decentralizace svěřuje moc celé společnosti.

2.3 Důsledky chudoby

Problematika příčin a důsledků chudoby je v mnoha oblastech podobná. Jak bylo v předchozím textu řečeno, chudoba nevzniká v závislosti na jedné podmínce, ale zpravidla z důvodu kombinace více příčin. Stejným způsobem se dá nahlížet i na důsledky chudoby. Karen Moore et al. (2008) říkají, že lidé většinou zažívají seskupení více deprivací, která vzájemným působením znemožňují vymanění se z chudoby, a naopak nežádoucí stav prohlubují. Jensen (2009, s. 7) o tomto jevu hovoří jako o situaci, kdy *„jeden problém způsobený chudobou plodí jiný“*.

V kontextu důsledků chudoby mnoho autorů, např. Moore et al. (2008), zmiňují tzv. šoky. Jde o jednotlivé deprivace, které chudí lidé zažívají. Nejchudší jedinci a domácnosti jsou daleko náchylnější k těmto šokům či jejich kombinacím, a zároveň vůči nim velmi zranitelní. Přestože některé šoky mají podobu pouze mírných nebo středních obtíží, pro nejrizikovější jedince mohou představovat velký až nepřekonatelný problém.

Ekonomové se při definování důsledků, které chudoba přináší, věnují mnoha odlišným oblastem, což jen dokládá tvrzení, že chudoba ovlivňuje mnoho aspektů lidského života.

Jeffrey Sachs (2005) v souvislosti s tímto tématem mluví o tzv. pastech chudoby. Upozorňuje na 3 formy kapitálu, a to na kapitál fyzický, lidský a přírodní, kterých mají nejchudší země vážný nedostatek. Nouze fyzického kapitálu se projevuje v oblastech infrastruktury, např. absencí elektřiny, vzdělávacích a zdravotnických institucí či silnic v dostačující kvalitě. Lidský kapitál představuje obyvatele země, kteří jsou vlivem špatných životních podmínek mnohdy vážně nemocní, podvyživení a negramotní. Z důvodu nadužívání, špatného způsobu hospodaření nebo rozsáhlého kácení stromů dochází k masivnímu zhoršování kvality úrodné půdy, a tedy i přírodní kapitál je v mnoha zemích vážně ohrožen.

2.3.1 Deprivace

V práci byl již několikrát zmíněn pojem deprivace. Deprivaci Sachs a McCord (2008) popisují jako vážné strádání z důvodu určitého nedostatku. Mezi hluboké deprivace řadí např. nedostatek jídla, pitné vody, ošacení, nevyhovující bydlení nebo špatný až žádný přístup ke zdravotní péči a vzdělání.

Existuje více druhů deprivací, se kterými chudoba úzce souvisí. Je spojována především s materiálními deprivacemi, které se vyznačují zejména nedostatkem finančních prostředků na pořízení žádaného statku nebo služby. Materiální deprivace však nepředstavují pouze nouzi finančních prostředků. Stein Ringen (2005) rozděluje materiální deprivace na dvě složky, kterými jsou fyzický a lidský kapitál. Fyzický kapitál představuje zmíněné peněžní úspory a vlastnictví majetku. Lidským kapitálem se rozumí zdraví, duševní stav a souhrn znalostí člověka.

Ringen (2005) však dodává, že ačkoliv spolu pojmy chudoba a deprivace často úzce souvisí, pociťovat deprivaci automaticky neznamená být chudým. Většina osob při porovnávání se s druhými cítí určitý druh deprivace. Tyto pocity jsou silně subjektivní a nelze je považovat za tak hodnotné. Aby se dalo hovořit o chudobě, musí jít o skutečně těžkou a nepřijatelnou formu deprivace, při které postižený jedinec postrádá prostředky nezbytné pro život. Vážně deprimovaný člověk nevlastní žádný nebo minimální majetek. Má nízký příjem, který nestačí ke tvorbě finančních rezerv, protože je většinou nedostatečný k uspokojení základních lidských potřeb. Pro jedince je složité až nemožné si uchovat svoje zdroje v podobě zdraví a znalostí, čímž je výrazně omezeno jeho fungování ve společnosti.

2.3.2 Zdraví

Většina autorů v souvislosti s důsledky chudoby zmiňuje oblast zdraví. Leon-Guerrero (2019) popisuje, že obyvatelé nejméně rozvinutých zemí jsou vystaveni daleko většímu počtu faktorů, které mohou negativně ovlivnit jejich zdravotní stav, nebo dokonce i ohrožovat na životě. Mezi vlivy nepříznivě působící na kvalitu života a zdraví patří například nedostatečná úroveň bydlení, nekvalitní a nepostačující množství stravy, velmi fyzicky náročná práce, znečištěné ovzduší či pitná voda. Všechny tyto faktory zvyšují zranitelnost u nejchudších obyvatel, kteří jsou více vystaveni riziku vzniku zranění či vážného onemocnění, které může vést k prohloubení chudoby.

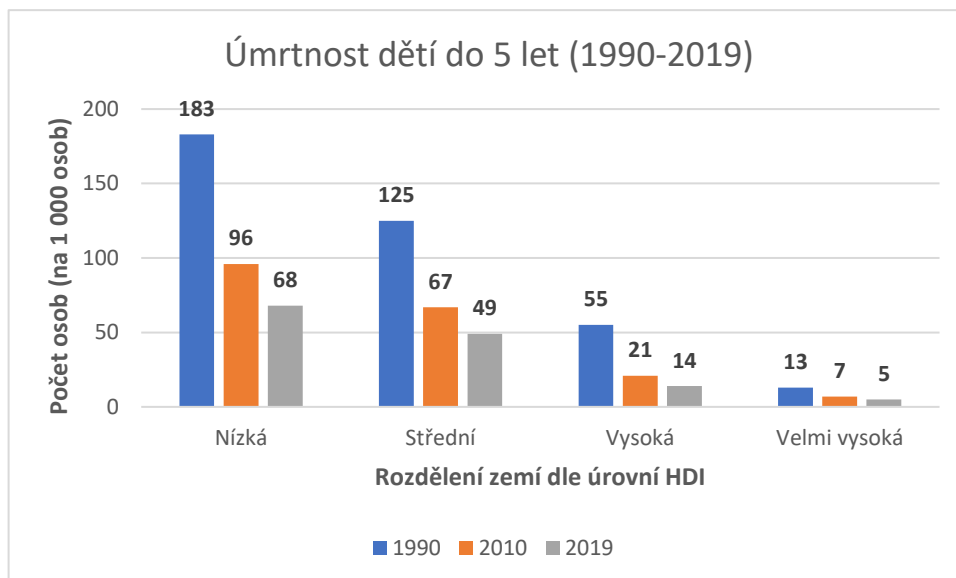
Dalším z faktorů výrazně ovlivňující zdravotní stav osob je kvalita a dostupnost zdravotní péče. Člověk v tísni (2008) pokládá za problém, že pro mnoho obyvatel chudých států je zdravotnictví nedostupné buď finančně anebo fyzicky, a to z důvodu malého počtu zdravotnických zařízení či velké vzdálenosti od domova. To má za důsledek převažující infekční nemoci jako příčinu smrti před civilizačními chorobami, které jsou hlavní příčinou smrti ve vyspělých zemích, kde ve většině případů není problém s předcházením nebo

vyléčením těchto infekčních nemocí. K nejrozšířenějším nemocem postihujícím obyvatelé rozvojových zemí se řadí HIV/AIDS, malárie a tuberkulóza.

Pro mnoho domácností s nízkými příjmy představují podle Ahmeda et al. (2007) náhlé události spojené se zdravotními problémy některého z jejích členů vážný problém. Rodiny většinou nemají finanční prostředky na dostatečnou zdravotní péči či potřebné léky. Pokud nemoc nebo zranění postihne ekonomicky aktivní osobu, rodina přichází o důležitý zdroj příjmů. Zotavení z takové události může trvat mnoho let, nejzranitelnější domácnosti se z prodělaného šoku nemusí vzpamatovat již nikdy.

Ahmed et al. (2007) dodávají další z důsledků chudoby, který úzce souvisí s výše uvedeným zdravím, a to nedostatek stravy, jenž pociťuje mnoho nejchudších. Nemusí se jednat pouze o absenci potravin, následný hlad a podvýživu, ale rovněž chybějící vitamíny a další živiny mohou vést k vážným zdravotním problémům. Podvyživené osoby jsou méně produktivní, nemají dostatek energie a jsou více náchylní k chronickým onemocněním. Nejzranitelnějšími jsou děti, pro které může podvýživa znamenat vážné následky pro další fyzický a mentální vývoj.

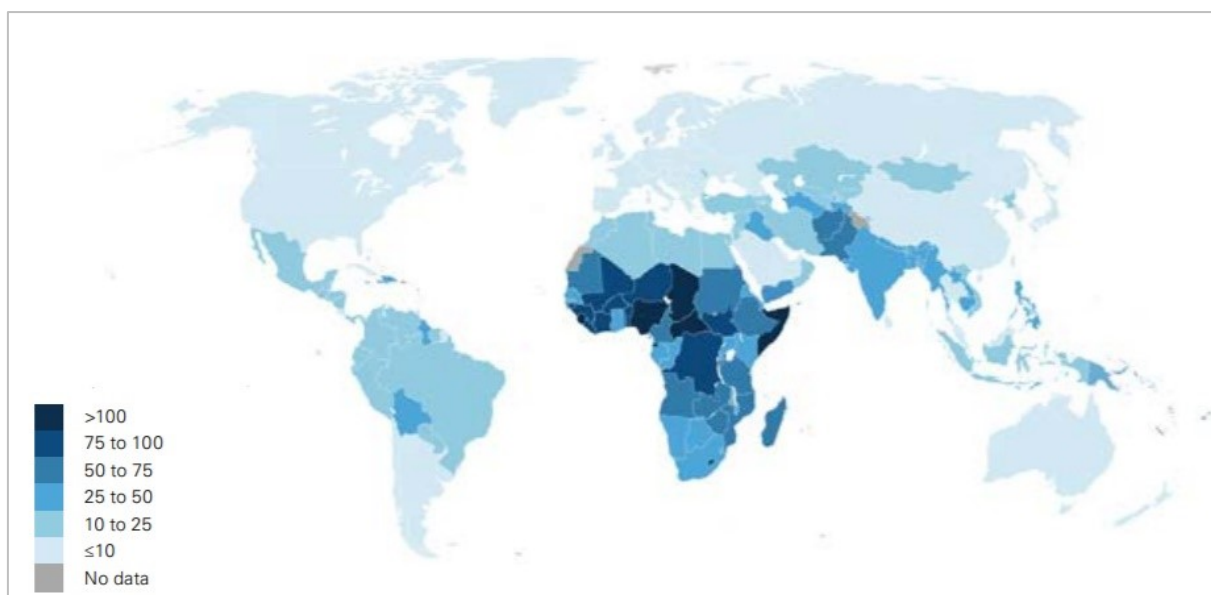
Jeden z důsledků nevyhovujících podmínek v oblasti zdravotnictví a celkové kvality života je zřetelný na níže uvedeném grafu, který se týká úmrtnosti dětí do 5. roku života. Data přepočtena na 1 000 živě narozených dětí do 5 let jsou členěna do 4 skupin zemí dle HDI (viz kapitola 1.4.3 Index lidského rozvoje). Ve srovnání s vyspělými státy, kde úmrtnost dětí do 5 let dosahuje nízkých hodnot, je situace v rozvojových zemích i přes klesající trend stále neuspokojivá.

Obrázek 8: Míra úmrtnosti dětí do 5 let dle úrovně HDI v letech 1990-2019

Zdroj: vlastní zpracování dle Světová banka, 2020b

Totožný demografický ukazatel pro rok 2019 v grafickém znázornění zobrazuje podobné výsledky jako při extrémní chudobě, tedy jasnou dominanci afrického kontinentu, která je znázorněna nejtmavším odstínem modré barvy, tedy nejvyšší mírou úmrtnosti. Vyšší hodnoty úmrtnosti dětí do 5. roku života zaznamenávají také země Jižní Asie.

Obrázek 9: Mapa rozložení míry úmrtnosti dětí do 5 let, 2019

Zdroj: UNICEF, 2020b

2.3.3 Přístup ke službám

Podle Člověka v tísní (2008) problém s přístupem ke vzdělání v mnoha nejchudších zemích světa přetrvává dodnes. Státy často nemají dostatek finančních prostředků na zajištění vyhovujících podmínek, platů pro kvalitní učitele a fungujícího veřejného systému vzdělání. Rodiny jsou pak nuceny hradit školné či jeho část vlastními prostředky, které však ve většině případů nejsou zdaleka dostačující. Tato situace vede k odlivu kvalifikované pracovní síly, protože stát není schopen tyto osoby přijatelně finančně ohodnotit, nárůstu nezaměstnanosti a časté absence základního stupně vzdělání u mnoha obyvatel. Z důvodu nedosažitelnosti vzdělání zároveň přetrvává problém dětské pracovní síly. Děti, kterým není umožněno vzdělávání, mnohdy zůstávají negramotné, bez možnosti rozšiřovat svůj osobní potenciál a získat dostatečnou mzdu za odvedenou práci pro zajištění kvalitního života. Důsledkem předchozích skutečností je prohlubování hospodářského úpadku země a životní úrovně obyvatel, jelikož vzdělání je považováno za základní a klíčový předpoklad pro rozvoj země.

Dle dat organizace UNICEF (2019) míra gramotnosti mezi mládeží ve věku od 15 do 24 let zaznamenává dlouhodobý růst. Míra gramotnosti mládeže v roce 1985 činila 81 %, což představovalo 177 milionů osob ve věkové kategorii 15-24 let. Tento podíl se do roku 2018 zvýšil na 92 %. Přesto je stále 100 milionů osob ve zmíněné věkové kategorii negramotných. Stejný zdroj dále upozorňuje na stále přetrvávající rozdíly mezi pohlavím. V nejméně rozvinutých zemích je většinou tradicí upřednostnit zajištění školní docházky chlapci před dívkou, pokud si domácnost nemůže dovolit vzdělávat všechny svoje potomky. Z celkového podílu negramotných mladých lidí zaujímá téměř 60 % právě ženské pohlaví.

Člověk v tísní (2008) podotýká, že nedostatečný přístup ke službám se netýká jenom výše zmíněného školství. Obyvatelé nejméně vyspělých zemí se musí potýkat se špatným přístupem k pitné vodě, elektřině, dopravě, vzdělání, kanalizaci, orgánům státní správy apod. Příčinou nedostupnosti je většinou velká fyzická vzdálenost, finanční nouze obyvatel nebo nedostatečná infrastruktura.

2.3.4 Bezpečnost

Rozvojové země se často v minulosti potýkaly nebo stále potýkají s problémy spojenými s bezpečností, na což upozorňuje Balabán (2008). Může se jednat o války, především občanské, jejichž výskyt je v těchto zemích vyšší v porovnání s vyspělejšími státy. Dále bezpečnost obyvatel narušuje šíření nemocí, způsobené především rozsáhlou a neřízenou urbanizací a špatnými hygienickými podmínkami v mnohdy přeplněných městech. Velikost a nepřehlednost

měst přispívá k tvorbě organizovaných zločineckých skupin a následnému růstu kriminality v těchto lokacích. Ohrožení bezpečnosti obyvatel může být důsledkem také přírodních katastrof jako jsou zemětřesení, povodně, požáry či tropické bouře. Následky těchto nebezpečných událostí dopadají nejvíce na nejzranitelnější jedince ve společnosti, tedy na ty nejchudší. Ve většině případů se tyto osoby nemohou spolehnout na pomoc ze strany státu, což vede k dalšímu prohlubování chudoby.

2.3.5 Sociální vyloučení

Významným důsledkem, který chudoba přináší, je sociální vyloučení (také exkluze). Sirovátka, Šimíková a Trbola (2016, s. 6) popisují sociální exkluzi jako „*nedobrovolné vyloučení jednotlivců a skupin z politických, ekonomických a sociálních procesů ve společnosti, jež jim zabraňuje v plné účasti na dění ve společnosti, v níž žijí.*“

Dle Kotýnkové (2013) sociální vyloučení označuje stav, kdy jedinec nebo skupina jsou vyloučeni ze společnosti z důvodu nedostačujícího přístupu ke zdrojům, kterými jsou nejčastěji oblasti bydlení, školství, zdravotnictví a trhu práce. Mareš (2006) se domnívá, že z důvodu sociálního vyloučení jedinci a skupiny nemohou žít stejný život jako ostatní členové společnosti, jejich práva jsou omezena a je jim znemožněno se plnohodnotně účastnit běžných aktivit ve společnosti. Pro tyto osoby je ještě náročnější vyprostit se z pasti chudoby.

Ahmed et al. (2007) se připojují s poznámkou, že sociální vyloučení nejčastěji postihuje etnické menšiny, jedince se zdravotním postižením a osoby nezaměstnané, nemocné, vyššího věku, s nízkými příjmy či vzděláním.

2.3.6 Vliv uvedených důsledků na lidský život

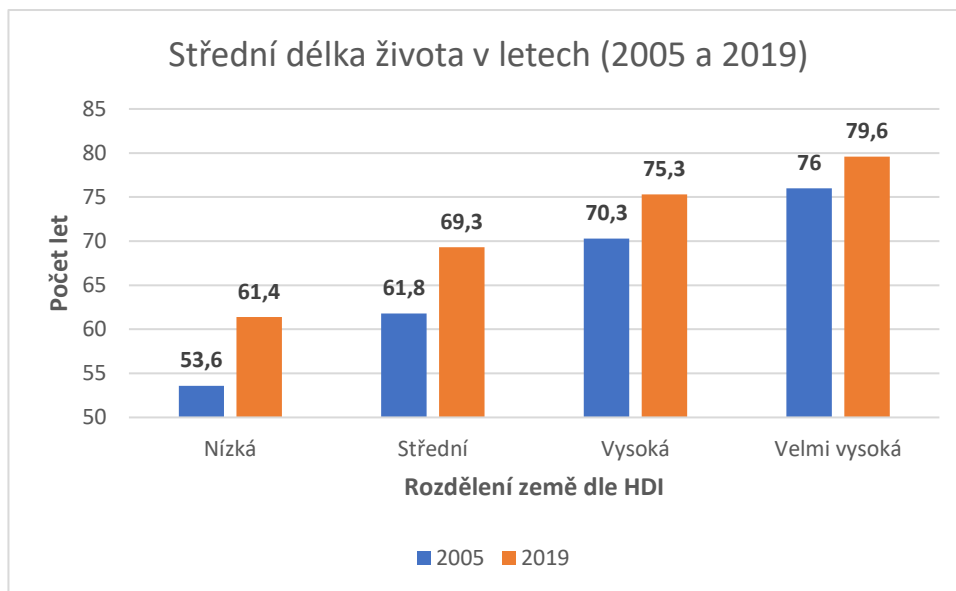
Chudoba svými četnými důsledky značně ovlivňuje kvalitu lidského života. Její dopad a následné rozdíly mezi rozvinutými a zaostalými zeměmi lze sledovat v mnoha oblastech.

Příkladem je následující graf, který měří střední délku života v zemích s nízkou, střední, vysokou a velmi vysokou úrovní života dle HDI. Podle OSN (2019b) je střední délka života ukazatel, který udává počet let, kolika by se novorozené dítě mělo průměrně dožít v konkrétní zemi při zachování stejné míry úmrtnosti, jaká je v dobu narození dítěte.

Z grafu je zřejmé, že mezi lety 2005 a 2019 značně vzrostla střední délka života v zemích všech úrovní HDI. Přestože k největšímu zvyšování střední délky života dochází ve státech s nízkou úrovní HDI, tyto země stále dosahují nízkých hodnot. Obyvatelé nejzaostalejších zemí se

dožívají průměrně 61 let, zatímco u vyspělých států se tato hranice nachází o skoro 20 let později, téměř ve věku 80 let.

Podle OSN (2020b) vůbec nejnižší střední délku života v roce 2019 zaznamenala Středoafriická republika (53,3 let), Čad (54,2 let) a Lesotho (54,3 let).

Obrázek 10: Střední délka života v zemích dle úrovně HDI v letech 2005 a 2019

Zdroj: vlastní zpracování dle Organizace spojených národů, 2019b, 2020b

3 ŘEŠENÍ CHUDOBY

Následující kapitola se týká způsobů řešení chudoby. Nejprve je pozornost směřována rozvojové pomoci, oficiální rozvojové pomoci a odpuštění dluhu. Dále jsou zde představeni někteří aktéři rozvojové pomoci a jejich konkrétní programy, které spojuje snaha o snížení chudoby a jejich negativních důsledků.

Existuje mnoho způsobů, které mohou přispět ke snižování počtu osob zasažených chudobou. Sachs a McCord (2008) definují dvě hlavní názorově krajně odlišné skupiny. První se domnívá, že snížení chudoby lze dosáhnout pomocí podpory ekonomického růstu. Předpokládá, že zajištěním volného obchodu, stability na makroekonomické úrovni a investicemi dojde k růstu soukromého sektoru, který zajistí růst poptávky po pracovní síle a tím ilepší životní podmínky chudých obyvatel. Druhá skupina oponuje tvrzením, že ačkoliv je ekonomický růst pro odstranění chudoby nezbytný, nemusí být vždy jeho dosažení dostačující pro řešení problému. Tento názorový proud se orientuje na bezprostřední pomoc osobám zasažených chudobou, aby těmto lidem bylo poskytnuto vše, co potřebují ke zvýšení vlastní produktivity. Důležitost klade na investice v oblastech zdravotnictví, školství a sociální podpory.

Jeffrey Sachs (2005) a jiní ekonomové tvrdí, že situace je v mnoha zemích tak extrémní, že bez rozvojové pomoci jiných států nelze dosáhnout velké změny.

Podle Krebse et al. (2015) lze v určité míře chudobě předejít nebo ji zmírnit aplikováním adekvátních preventivních prostředků. Autoři nicméně dodávají, že pokud chudoba ve společnosti již existuje, lze ji eliminovat jedině přijetím odpovídajících opatření.

Také Vakis, Rigolini a Luccetti (2015) se domnívají, že není možné chudobu vyřešit jedním univerzálním způsobem. Podotýkají, že je nutné, aby zvolená opatření byla ve shodě se specifickými rysy konkrétního státu. Dle autorů je nezbytné, aby vybraná řešení obsahovala jednoznačně definované a měřitelné cíle.

3.1 Rozvojová pomoc

Adamcová a Němečková (2009, s. 304) v otázce řešení chudoby spatřují významnou úlohu v rozvojové pomoci. Popisují ji jako „*tok kapitálu či veřejných financí ve formě půjček nebo grantů do jiných zemí*“. Zároveň tento poskytovaný kapitál není komerčního charakteru a zmiňované půjčky jsou poskytovány za výhodných podmínek.

Člověk v tísní (2008) upozorňuje, že rozvojová pomoc (nebo také rozvojová spolupráce) bývá zaměňována s pojmem humanitární pomoc, přestože se nejedná o totéž. Humanitární pomoc je krátkodobého charakteru a jejím účelem je zajištění okamžité pomoci v mimořádné situaci, která je nejčastěji vyvolaná živelní pohromou nebo válečným konfliktem. Pro řešení chudoby tedy není humanitární pomoc postačující.

Rozvojová pomoc dle Adamcové a Němečkové (2009) může probíhat prostřednictvím grantové či nigrantové pomoci. Grantová forma představuje potravinovou a finanční pomoc, odpuštění dluhů, předávání know-how, školení a podporu nevládních organizací v rozvojových státech. Do pomoci nigrantové patří podle autorek půjčky vyspělých zemí směřující státům zaostalým.

3.2 Oficiální rozvojová pomoc

S rozvojovou pomocí souvisí oficiální rozvojová pomoc (dále jen ODA). ODA konkrétněji specifikuje kritéria, které musí půjčky nebo granty splňovat. Adamcová a Němečková (2009, s. 305) charakterizují tento pojem pomocí následujících 4 podmínek:

- ODA je poskytována oficiálními místy (vládami států či místní vládami, příp. jejich výkonnými orgány),
- je zajišťována za účelem podpoření ekonomického rozvoje a blahobytu v rozvojových zemích,
- není komerčního charakteru a tvoří ji alespoň z 25 % grantová složka,
- je určena pouze státům, které jsou stanoveny na seznamu příjemců DAC.

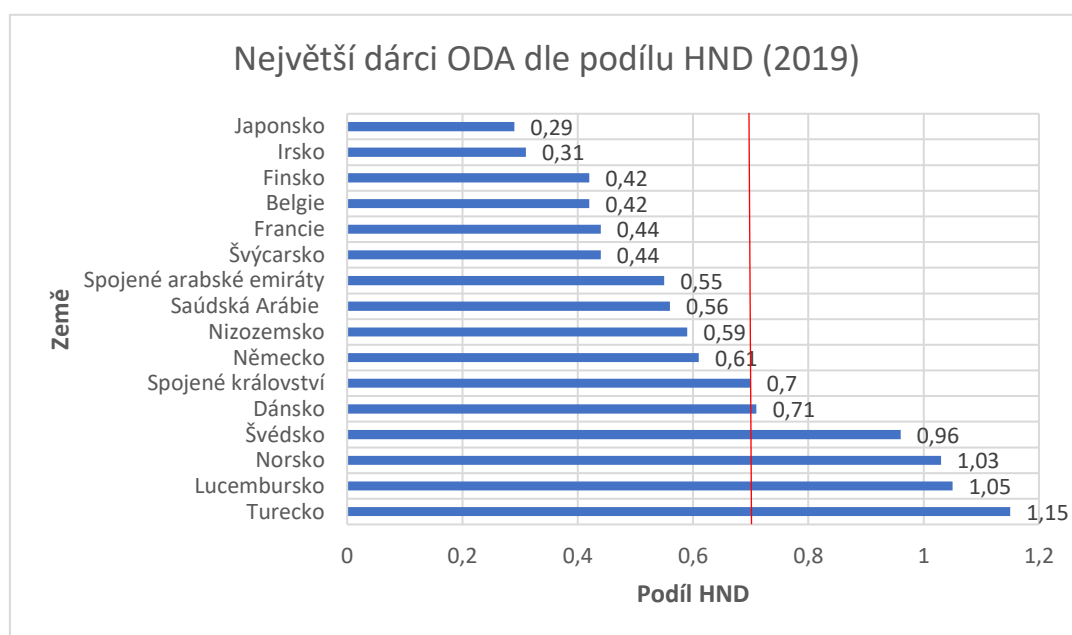
OECD (2018) doplňuje, že ODA nesmí být použita k vojenským nebo čistě obchodním účelům.

Výše uvedený DAC je zkratkou pro Výbor pro rozvojovou pomoc OECD, jenž je součástí Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj. DAC je v oblasti rozvojové pomoci velmi důležitý, což zmiňuje Ministerstvo zahraničních věcí (2020) a OECD (2007). 30 členských zemí DAC, které jsou řazeny k ekonomicky nejvýznamnějším státům vůbec, darují podporu převyšující 90 % celkové oficiální rozvojové pomoci. Výbor také sladuje rozvojovou pomoc dárců a vede zmíněný seznam zemí, které mají nárok na podporu.

OECD (2021) uvádí, že součástí seznamu příjemců DAC jsou země definovány podle Organizace spojených národů jako nejméně rozvinuté, a státy s nízkými a středními příjmy dle HND na obyvatele publikované Světovou bankou. Seznam zemí se aktualizuje každé 3 roky.

Státy, které překročí stanovené hranice příjmů po sobě jdoucí 3 roky, jsou ze seznamu vyloučeny a nesplňují tak jednu z podmínek pro získání ODA.

V rámci ODA doporučuje Organizace spojených národů (2015a) svým členským zemím, aby nejméně rozvinutým státům světa vyčlenily finanční prostředky. Podle dohodnutého závazku by státy měly věnovat 0,7 % svého hrubého národního důchodu. Tento limit nicméně dlouhodobě splňuje pouze několik zemí.

Obrázek 11: Největší dárci ODA dle podílu HND, 2019 (v %)

Zdroj: vlastní zpracování dle OECD, 2020a

Podle OECD (2020b) jsou dlouhodobě největším dárcem USA, které v roce 2019 věnovaly téměř 35 miliardy USD. Při vyjádření dle podílu HND však dosahují pouhých 0,16 %. Naopak největším příjemcem oficiální rozvojové pomoci v roce 2019 byla Sýrie, kterou následuje Etiopie a Bangladéš. Nejvíce finančních prostředků z celkových 165 miliard USD podle dat Světové banky (2020b) směřovalo do zemí Subsaharské Afriky (55 miliard USD) a Blízkého východu a severní Afriky (29 miliard USD).

Tabulka 11: Největší příjemci ODA (2019)

Země	Objem ODA (v mld. USD)
Sýrie	10,2
Etiopie	4,8
Bangladéš	4,5
Jemen	4,4
Afghánistán	4,3

Nigérie	3,5
Keňa	3,3
Dem. republika Kongo	3
Jordánsko	2,8
Indie	2,6

Zdroj: vlastní zpracování dle Světová banka, 2020b

Adamcová a Němečková (2009) a Collier (2009) se shodují v názoru, že rozvojová pomoc by měla zastávat pouze doplňkovou funkci v otázce řešení chudoby. Collier uznává zásluhy rozvojové pomoci vzhledem k ekonomickému růstu v některých chudých zemích a podpory proti naprostému zhroucení, zároveň však označuje za nepravděpodobné, že by pouze rozvojová pomoc dokázala vyřešit všechny problémy zaostalých zemí. Oba výše zmínění autoři popisují stěžejní oblasti selhávání rozvojové pomoci. Největší problém vidí v nízké efektivitě a časovém zpoždění. Velká část finančních prostředků ve skutečnosti nesměruje do rozvojových zemí, ale hradí administrativní náklady, osvětu obyvatel rozvinutých států nebo tvoří odměny pracovníků.

Riddell (2014) říká, že snaha o dosažení co největší efektivnosti v rámci rozvojové pomoci je komplikovaná a poměrně kontroverzní. Názory, kam směřovat pomoc k zajištění maximální efektivnosti jsou nejednotné a subjektivní, protože neexistuje univerzální a správná odpověď. Podpora může být alokována na základě potřeb jednotlivých zemí. Zde vzniká otázka, zda je efektivnější, aby pomoc směřovala do nejchudších zemí nebo do států, ve kterých žije nejvíce chudých obyvatel. Další možností je zaměření se na země, u nichž je největší pravděpodobnost efektivního využití podpory.

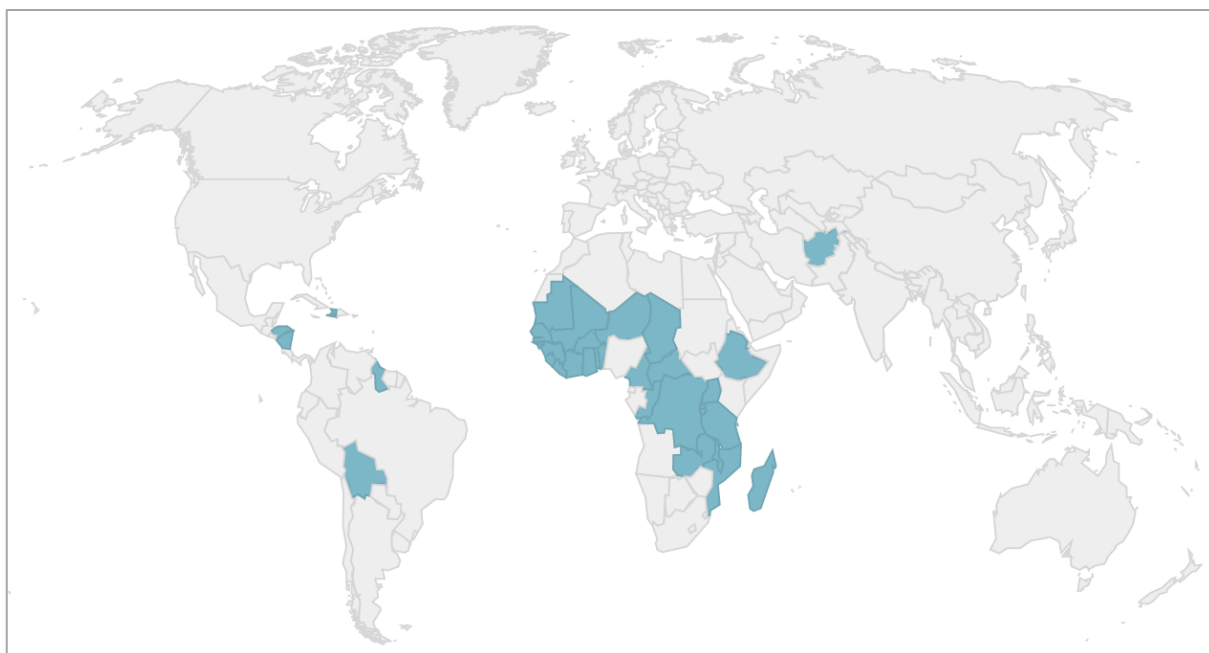
Viditelné nedostatky rozvojové pomoci vedly k úvahám, jak ji zkvalitnit. Collier (2009) navrhuje využívání rozpočtové podpory, která spočívá v převodu finančních prostředků přímo vládě. Ta by je poté použila bez omezení, pouze na základě vlastních preferencí. Autor nicméně dodává, že většina zemí nedokáže účinně využít velký objem finančních prostředků. Vlády zemí z těchto zdrojů často preferují financování armády a dalších složek ozbrojených sil před podporou zdravotnictví či školství.

3.3 Odpuštění dluhu

Vysoké zadlužení je dalším velkým problémem, který ohrožuje rozvojové země. Harmáček (2013, s. 82) označuje vysokou dluhovou zátěž za „jednu z hlavních překážek pro růst a rozvoj chudých zemí“.

Heczková (2012) považuje vysoké dluhy za jednu z příčin chudoby, protože státy nemají kvůli vysokým splátkám dostatek finančních prostředků, které by bylo potřeba směřovat k snižování chudoby a rozvoji země.

Světová banka (2018b) ve spolupráci s Mezinárodním měnovým fondem (dále jen MMF) a dalšími věřiteli proto roku 1996 spustili Iniciativu pro vysoce zadlužené země (dále jen HIPC). Podle MMF (2021) se v současnosti ve skupině států HIPC, kterým je tato forma pomoci směřována, nachází 37 rozvojových států. Jak dokládá následující obrázek, jedná se především o státy Subsaharské Afriky. Mimo zemí tohoto regionu se nachází ve skupině HIPC pouze Afghánistán, Bolívie, Guyana, Haiti, Honduras a Nikaragua. Dle dat Světové banky (2020b) žilo roku 2019 v zemích HIPC více než 800 miliónů obyvatel.

Obrázek 12: Země HIPC

Zdroj: World Data, 2019

Odpouštění dluhů jako forma pomoci rozvojovým státům je častým předmětem diskusí. Člověk v tísni (2008) tvrdí, že odpouštění dluhu může neblaze působit na chování zadlužených zemí, které nemusí být podněcovány změnit svoje hospodaření, protože získávají pocit, že jim tato forma pomoci pomůže kdykoliv i při příštím zadlužení. Naopak prominutí dluhu může motivovat k dalšímu zadlužování.

Sachs (2005) se domnívá, že snížení dluhu může zajistit rozvojovým zemím nové příležitosti, díky kterým se zadlužené státy mohou stát méně závislými na pomoci jiných států či organizací.

Zároveň však trvá na důsledné kontrole splnění všech kritérií pro odpuštění dluhu, aby tato pomoc nebyla zneužívána ze strany chudých států. Světová banka (2018b) s tímto souhlasí a zdůrazňuje, že program uvádí striktní podmínky. Podle Člověka v tísní (2008) musí zadlužený stát pro oddlužení přislíbit přijetí opatření, která povedou ke stabilizaci ekonomiky, snížení chudoby a dalších stěžejních problémů, jež zpomalují hospodářský rozvoj dané země. Státy nesmí pokládat tuto podporu za pouhé odpuštění dluhu, ale jako podporu jejich rozvoje.

Česká televize (2015) připomíná, že nesouhlasné názory doprovázely také zasedání Mezinárodního finančního fondu a Světové banky v Praze roku 2000, které mělo za cíl mj. řešit pomoc chudým státům ze strany těchto institucí. Při jednání probíhala série demonstrací vedených odpůrci globalizace, kritiky zasedajících organizací a stoupenců extremismu, během kterých došlo i k násilným střetům, výtržnostem a rabování.

3.4 Organizace spojených národů

Za klíčované aktéry rozvojové pomoci Gore (2013) považuje především vlády rozvinutých států a na druhé straně rozvojových států přijímajících finanční prostředky, mezinárodní finanční organizace, mezivládní instituce, v neposlední řadě také neziskové organizace, občanská hnutí a veřejnost. Člověk v tísní (2008) jmenuje konkrétní aktéry, mezi které řadí Organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, Světovou banku, Mezinárodní měnový fond či Evropskou unii.

Rovněž Organizace spojených národů (dále jen OSN) (2020c) patří k předním aktérům rozvojové pomoci. Jde o mezinárodní organizaci aktuálně sdružující 193 členů. Dle charty OSN (2020d) k hlavním vytyčeným cílům organizace patří udržování míru, bezpečnosti, přátelských vztahů mezi státy a spolupráce v ekonomických, humanitárních a sociálních oblastech.

V rámci OSN existuje celá řada specializovaných agentur, které spojuje snaha o snižování chudoby a nerovností ve světě. Člověk v tísní (2008) označuje za přední instituce Rozvojový program OSN, Světovou zdravotnickou organizaci a Dětský fond OSN (dále jen UNICEF), jenž se ve svém právě probíhajícím Strategickém plánu UNICEF (2020c) zaměřuje, jak je z názvu patrné, na ochranu, podporu a zlepšování životních podmínek dětí.

Podle OSN (2015b) je jednou ze široké škály činností této organizace aktivní boj proti chudobě. Roku 2000 členské státy přijaly Rozvojové cíle tisíciletí. Jednalo se o program obsahující 8 cílů, které měly pomoci s boji proti chudobě, nemocem, zlepšit životní podmínky a podpořit lidská práva obyvatel postižených zemí. Agenda se rovněž věnovala ekologickým problémům.

Důležitou vlastností stanovených cílů a dílčích podcílů byla jejich měřitelnost, díky které bylo možné vyhodnotit pokrok, kterého státy po 15 letech dosáhly. Konečné výsledky shrnovala Výroční zpráva OSN (2015b). K největším úspěchům lze zařadit zlepšení přístupu ke vzdělání, především v Subsaharské Africe, kde se školní docházka žáků základních škol zvýšila od roku 2000 do roku 2015 o 20 %. Dále se díky zajištění dostatečného očkování snížil celkový počet onemocnění spalničkami o 67 %, čímž se podařilo zachránit přes 15 milionů lidských životů. Výrazná zlepšení jsou znatelná také v oblastech snižování extrémní chudoby, dětské úmrtnosti nebo přístupu k pitné vodě. Přestože byly výsledky Rozvojové cíle tisíciletí přes drobné nedostatky vyhodnoceny jako velmi úspěšné, situace v rozvojových zemích nebyla a stále není uspokojivá. Z tohoto důvodu byl vytvořen program Cíle udržitelného rozvoje, který navazuje na dosažené úspěchy.

3.4.1 Cíle udržitelného rozvoje

Cíle udržitelného rozvoje je program OSN (2015c), který byl členskými zeměmi přijat roku 2015. Téhož roku také započaly snahy o dosažení stanovených cílů. Stejně jako u agendy Rozvojové cíle tisíciletí je na splnění cílů vyměřena doba 15 let, tedy do roku 2030.

Je stanoveno 17 hlavních cílů, které jsou doplněny 169 dílčími podcíli. Cíle jsou následující: (Organizace spojených národů, 2015c)

1. Odstranit chudobu ve všech formách na celém světě, posílit práva zranitelným a zajistit systémy sociální ochrany pro potřebné, aby nedocházelo k opětovnému zvýšení chudoby.
2. Odstranit hlad, podvýživu a podpořit drobné zemědělce.
3. Snížit mateřskou a novorozeneckou úmrtnost, podpořit prevenci, zastavit epidemie AIDS, tuberkulózy a dalších vážných nemocí, zvýšit informovanost obyvatel o nemocech a závislostech, podpořit zdravotnictví a výzkumné činnosti.
4. Zajistit kvalitní vzdělání bez genderových rozdílů, dosáhnout gramotnosti u všech dospívajících osob.
5. Ukončit diskriminaci žen a zajistit všem rovné příležitosti ve všech směrech.
6. Zvýšit dostupnost a kvalitu pitné vody, zajistit její efektivní užívání.
7. Poskytnout všem přístup k energetickým službám, zvýšit užívání energie z obnovitelných zdrojů.
8. Zajistit ekonomický růst, plnou zaměstnanost a podporovat práva pracujících.
9. Podpořit kvalitní infrastrukturu a rozvoj technologií a výzkumu.

10. Snížit nerovnost a zajistit rovné příležitosti pro všechny.
11. Zajistit obydlí potřebným, podpořit udržitelnou urbanizaci, zlepšit kvalitu ovzduší ve městech.
12. Podpořit udržitelné hospodářství a spotřebu, snížit produkci odpadů a plýtvání potravinami.
13. Bojovat proti klimatickým změnám, snižovat jejich dopady a zlepšit informovanost.
14. Snížit znečišťování a okyselování moří a oceánů, regulovat rybolov a podporovat místní malé rybáře.
15. Zajistit ochranu lesů, mokřadů a jiných potřebných oblastí, zastavit zvětšování ploch pouští, odstranit pytláčení a pašování chráněných druhů živočichů.
16. Ukončit všechny formy násilí, zneužívání osob a korupci, zvýšit zapojení rozvojových zemí v oblasti rozhodování v nadnárodních institucích.
17. Podpořit mezinárodní obchod, zvýšit export z rozvojových zemí, posilovat spolupráci mezi zeměmi.

Z předchozího výčtu jednotlivých cílů vyplývá, že stanovené cíle komplexně pokrývají více oblastí. Zaměřují se nejen na zlepšení životní úrovně osob zasažených chudobou, ale také na ekologii, zajištění míru, podporu ekonomického rozvoje a spolupráci mezi zeměmi. Dle Ministerstva životního prostředí (2020) je hlavním mottem programu je „*Leave no one behind*“ (Neopominout nikoho). Agenda se tedy snaží nevynechat žádnou z důležitých oblastí a zároveň pomoci všem bez rozdílu.

3.5 Evropská unie

Evropský parlament (2019) uvádí, že Evropská unie (dále jen EU) řadí boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení k jednomu ze svých specifických cílů. Již předchůdce EU Evropské hospodářské společenství projevovat svými projekty snahy o snížení počtu chudých obyvatel členských států.

EU a její členské země se pravidelně řadí k největším dárcům oficiální rozvojové pomoci. Evropská komise (2020) upozorňuje, že ani rok 2019 nebyl výjimkou. ODA zemí EU i Unie samotné v tomto roce činila 55 % celkové oficiální rozvojové pomoci.

3.5.1 Evropa 2020

Předchůdcem agendy Evropa 2020 byla v předchozím desetiletém období, tedy v letech 2000-2010, Lisabonská strategie. Její výsledky však nejsou považovány za úspěšné, s čímž souhlasí také Krcek (2013) a Wyplosz (2010).

Evropská komise (2010) uvádí, že roku 2010, v reakci na negativní důsledky ekonomické krize, které zasáhly také členské země EU, Evropská rada schválila strategii Evropa 2020. Jejím cílem je podpořit ekonomický růst, vysokou zaměstnanost, ochranu životního prostředí, vyšší investice, začlenění všech osob do společnosti a také snížení chudoby občanů členských států. Vláda České republiky (2010) připomíná, že stejný orgán EU vybídl členské státy ke zvolení národních cílů, které odráží specifika a potřeby jednotlivých zemí v oblastech, kterých se dotýká plán Evropa 2020.

Strategie sestává z 5 hlavních cílů, které schválilo všech tehdejších 27 členských států a zavázalo se je do roku 2020 splnit. Jsou jimi: (Evropská komise, 2010, s. 3)

1. *„Zvýšit zaměstnanost obyvatel členských států od 20. do 64. roku života na 75 %.*
2. *Investovat 3 % HDP Evropské unie do výzkumu a vývoje.*
3. *Snížit emise skleníkových plynů o 20-30 %.*
4. *Snížit počet žáků, kteří předčasně ukončí školní docházku pod 10 %.*
5. *Snížit počet osob zasažených chudobou o 25 % (tj. více než 20 milionů občanů).“*

Na tento program budou v příštích letech navazovat cíle v rámci strategie Evropa 2030, které se s ohledem na současné problémy zaměří ve větší míře na ekologii a klimatické změny.

3.6 Dětský fond Organizace spojených národů

Dětský fond Organizace spojených národů je mezivládní organizací, která je součástí Organizace spojených národů. Jak již název napovídá, UNICEF (2017) se věnuje především ochraně dětských životů, zlepšení životních podmínek a snižování extrémní chudoby mezi dětmi. Jejím cílem je zabezpečit pro všechny potřebné dostatek obživy a pitné vody, dostatečnou lékařskou péči, školní docházku a ochránit bezbranné děti před násilím. Organizace se nejprve orientovala na zlepšení životů dětí v místech zničených druhou světovou válkou, dnes je podpora směřována do všech nejchudších zemí a do oblastí, jež byly postiženy přírodními katastrofami nebo válečnými konflikty. V současnosti působí ve 193 zemích, čímž se stává největší organizací poskytující pomoc výhradně dětem.

3.6.1 Strategický plán UNICEF

Strategický plán UNICEF vznikl jako reakce na program Cíle udržitelného rozvoje organizace OSN. UNICEF (2020c) se ve svém programu věnuje oblastem, které jsou pro organizaci stěžejní, tedy ochrana, podpora a zlepšování životních podmínek dětí. Dosáhnutí plánovaných

výsledků může výrazně napomoci ke splnění cílů stanovených OSN. Strategický plán byl vytvořen na období 2018-2021.

Strategický plán UNICEF zahrnuje 5 oblastí: (UNICEF, 2020c, s. 8)

1. *„Každé dítě žije a prospívá.*
2. *Každé dítě má přístup ke vzdělání.*
3. *Každé dítě je chráněno před násilím a vykořisťováním.*
4. *Každé dítě žije v bezpečném a čistém prostředí.*
5. *Každé dítě má rovnocenné šance v životě.“*

Výše uvedené cíle jsou velmi obecné, proto UNICEF (2018) uvádí dílčí cíle pro každou oblast, které jsou daleko konkrétnější, navíc obsahují přesné číselné údaje, jejichž dosažení by znamenalo velký úspěch. Jsou tedy měřitelné a vyhodnocení úspěšnosti plánu na konci určeného období je značně zjednodušeno.

Snahou UNICEF (2018) je co nejkomplexněji zlepšit životní podmínky dětí a dospívajících. Právě toto období života je zásadní pro další vývoj. Pokud dítě bude žít v bezpečném prostředí, bude mu zajištěn dostatečný přístup k jídlu, pitné vodě, zdravotní péči, kvalitnímu vzdělání, rovnocenným příležitostem a zároveň bude chráněno před vnějšími nebezpečnými vlivy, jeho šance na kvalitní, zdravý a plnohodnotný život se výrazně zvýší.

4 ZHODNOCENÍ KONKRÉTNÍCH ZPŮSOBŮ ŘEŠENÍ

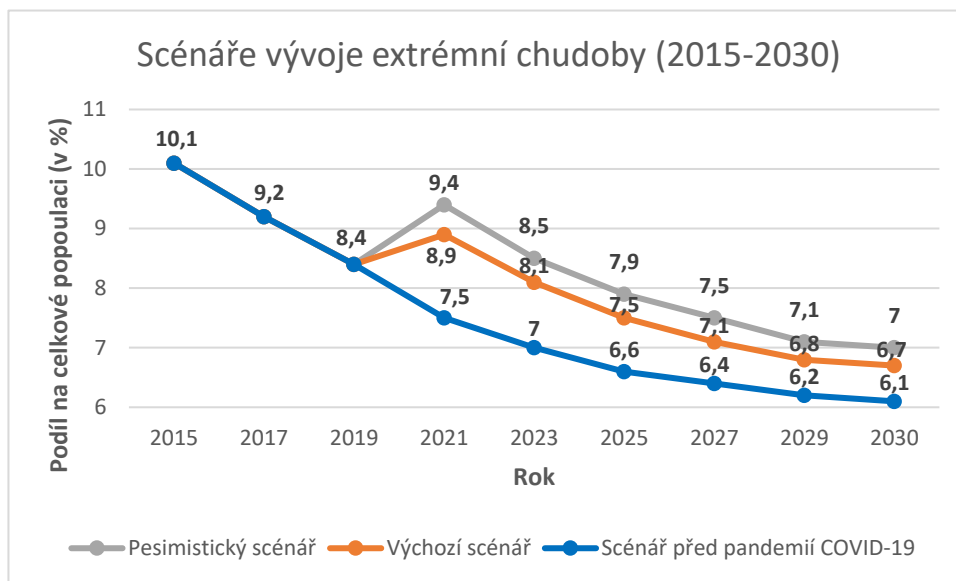
Tato kapitola se věnuje zhodnocení programů zaměřených na odstranění chudoby v různých podobách, které byly představeny v předešlé kapitole. Z každého programu byl vybrán jeden cíl, který se nejblíže týká boje s chudobou, a následně je porovnán se skutečným vývojem chudoby.

4.1 Cíle udržitelného rozvoje

OSN (2015c, s. 14) pokládá boj s chudobou za klíčový. Věnuje mu svůj první cíl strategie, ve kterém se snaží *„odstranit chudobu ve všech formách na celém světě, posílit práva zranitelným a zajistit systémy sociální ochrany pro potřebné, aby nedocházelo k opětovnému zvýšení chudoby“*.

První podcíl tohoto cíle usiluje o odstranění veškeré extrémní chudoby. Žádný člověk, žijící kdekoliv na světě, by tedy neměl dosahovat denního příjmu nižšího než 1,90 USD PPP.

Vše však nasvědčuje tomu, že tento ambiciózní cíl nebude splněn. Již projekce vytvořené počátkem roku 2020, tedy před vypuknutím celosvětové pandemie COVID-19, shodně potvrzovaly, že dochází ke zpomalování snižování extrémní chudoby. Současné projekce mluví o zvyšování míry extrémní chudoby. Podle negativního scénáře Sumner, Hoy a Ortiz-Juarez (2020) by mohla extrémní chudoba vzrůst až o 5,6 %, což představuje téměř 420 milionů osob nově žijících pod hranicí extrémní chudoby. Odhad Světové banky (2020j) zatím počítá s nižším nárůstem (Obrázek 13), každopádně dosažení cíle strategie v roce 2030 podle ní také nebude naplněno.

Obrázek 13: Scénáře vývoje extrémní chudoby do roku 2030 (v %)

Zdroj: vlastní zpracování dle Světová banka, 2020j

Oba hypotetické scénáře předpokládají růst míry extrémní chudoby, která by se přiblížila hodnotám z roku 2017. Dle predikcí by následně měl podíl extrémně chudých na společnosti klesat, nicméně by se měl v roce 2030, kdy končí Strategie udržitelného rozvoje, pohybovat kolem 7 % a cíl spočívající ve vymýcení veškeré extrémní chudoby by tak nebyl naplněn.

4.2 Evropa 2020

Snižování chudoby mezi obyvateli Evropské unie se věnuje v pořadí pátý cíl agendy Evropa 2020. Eurostat (2020) uvádí, že konkrétním záměrem je dosáhnout alespoň 25% snížení chudoby a sociálního vyloučení s porovnáním hodnot z roku 2008, což by znamenalo odstranění chudoby u 20 milionů obyvatel Evropské unie. Jelikož pro členské státy EU nepředstavuje problém extrémní chudoba, EU klade důraz na snižování relativní chudoby. Již bylo zmíněno, že národní hranice chudoby, pod kterou se nachází lidé zasažení relativní chudobou, je ve všech členských státech EU jednotná, a to podle Eurostatu (2018) 60 % mediánu čistých příjmů domácností.

Obrázek 14: Míra chudoby a sociálního vyloučení v EU v letech 2008-2019 (v %)

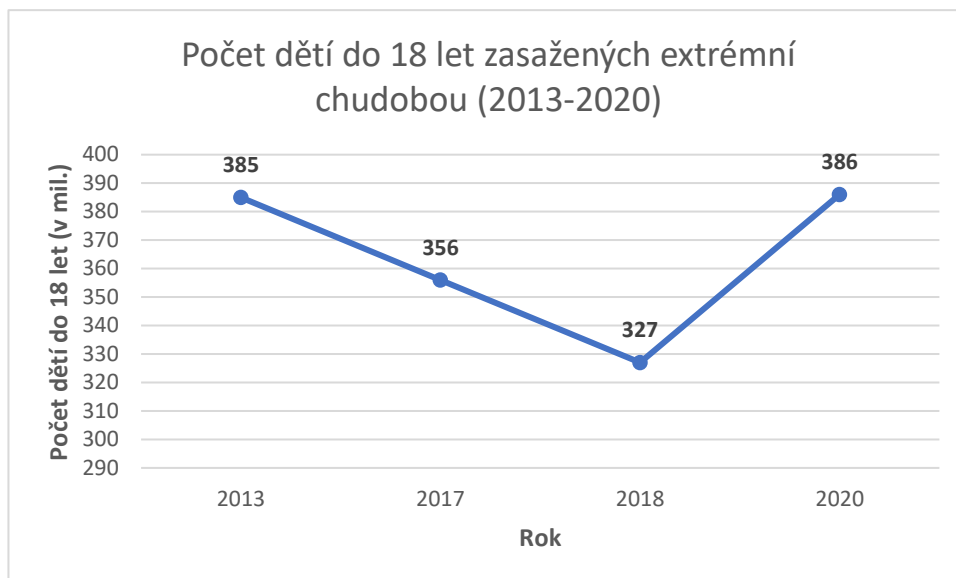
Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat, 2021

Jak již bylo uvedeno, EU vychází z hodnot z roku 2008. Od té doby se míra chudoby a sociálního vyloučení ve členských zemích EU nejprve zvyšovala, od roku 2013 dochází k jejímu stálému poklesu. Přesto stále nedosahuje požadovaného 25% snížení hodnoty z výchozího roku 2008, tedy cílové hodnoty 17,8 %. Strategie míří k závěru svého období a je velmi pravděpodobné, že tento cíl nesplní, naopak se předpokládá, že se vzhledem k současné globální pandemii COVID-19 počet osob ohrožených relativní chudobou a sociálním vyloučením zvýší.

Během sledovaných 11 let se snížil počet zasažených občanů EU o 8,6 milionů, do roku 2019 se tedy nestačil splnit cílovou hodnotu 20 milionů osob ani z poloviny. Navzdory snížení se každý 5. občan EU nachází pod hranicí národní chudoby či je ohrožen sociálním vyloučením.

4.3 Strategický plán UNICEF

UNICEF (2020c) řadí boj s chudobou k pátému cíli Strategického plánu, jehož hlavním záměrem je poskytnout všem dětem po celém světě rovné příležitosti. První podcíl konkrétněji vymezuje snahu o snížení extrémní chudoby u 77 milionů dětí. Organizace vychází z hodnot z roku 2013, kdy žilo 385 milionů dětí do 18 let pod hranicí extrémní chudoby. Cílem je tedy během tříletého období snížit počet takto zasažených dětí na 308 milionů.

Obrázek 15: Počet extrémně chudých dětí do 18 let v letech 2013-2020 (v mil.)

Zdroj: vlastní zpracování dle Světová banka, 2020k, 2020l; UNICEF, 2016; OSN, 2020e

Počet dětí, které se potýkají s extrémní chudobou, se během sledovaného období nejprve dařilo snižovat. Tento trend byl však také zastaven současnou pandemií, v jejímž důsledku se množství extrémně chudých dětí opět zvyšuje. Podle odhadů Organizace spojených národů (2020e) se počet dětí, které se nacházejí pod hranicí chudoby, podobá hodnotám výchozího roku 2013. Nutno zmínit, že tyto odhady byly provedeny v první polovině roku 2020, lze tedy očekávat, že skutečné hodnoty budou ještě vyšší. Dosažení tohoto cíle se tedy zdá velmi nepravděpodobné.

ZÁVĚR

Jak již bylo zmíněno, chudoba ve všech jejích podobách zaznamenala v posledních desítkách let stálý pokles. Přesto práce dokázala, že globální chudoba je i dnes aktuálním a vážným problémem. Je rozhodně opodstatněné stále vyvíjet snahu o její snížení.

První kapitola nastínila teoretický základ k tématu práce. Poukázala na to, že vnímání chudoby je velmi rozličné a existuje mnoho pohledů, jak na toto téma nahlížet. Následně se zabývala absolutní chudobou, kvůli které postižené osoby nejsou schopny uspokojit ani své základní potřeby, a relativní chudobou, jež se vyskytuje v každé společnosti, tedy i ve vyspělých státech. Dále byly vymezeny časté způsoby měření chudoby. Některé ukazatele, například míra chudoby, spočívají v jednoduchém výpočtu. Jiné, především Index lidského rozvoje a Multidimenzionální index chudoby, sestávají z více dílčích ukazatelů.

Ve druhé kapitole byl vymezen vývoj extrémní chudoby, její současný stav a predikce dalšího vývoje. Scénáře budoucího vývoje chudoby jsou výrazně ovlivněny současnou pandemií COVID-19, v jejímž důsledku došlo k zastavení klesajícího trendu chudých osob. Přestože pochopitelně v současné době nelze určit celkový dopad pandemie, lze po dlouhodobém snižování počtu chudých osob předpokládat jejich nárůst. Další část kapitoly se zabývala vývojem a aktuálním stavem chudoby v jednotlivých částech světa, které následně porovnávala. Nejvíce pozornosti bylo věnováno regionu Subsaharské Afriky, ve kterém je problém s vysokou mírou extrémní chudobě jednoznačně nejzávažnější. Byla představena specifika i ostatních regionů světa a hlavní problémy, kterým čelí. Součástí této kapitoly bylo také nastínění základních faktorů, které ovlivňují vznik a následný růst chudoby, a důsledků, jež chudoba přináší.

Třetí kapitola shrnula některé užívané způsoby řešení chudoby. Nejprve se zabývala nejčastějšími způsoby podpory ze strany mezinárodních organizací a rozvinutých států, a to rozvojovou pomocí, oficiální rozvojovou pomocí a odpuštěním dluhu. Druhá polovina kapitoly se zabývala třemi organizacemi a jejich rozdílnými strategiemi, které pojí jejich cíl spočívající ve snížení chudoby.

Čtvrtá kapitola navazuje na předchozí představení programů organizací OSN, EU a UNICEF. Protože jsou jednotlivé strategie velmi komplexní a týkají se více oblastí, byl z každého projektu vybrán dílčí cíl, který nejvíce koresponduje s tématem práce, tedy se snížením chudoby. Následně byl tento cíl porovnáván se skutečnými hodnotami a odhadovaným

budoucím vývojem. Každá ze strategií se snaží o boj s chudobou v jiné podobě. Plán Organizace spojených národů se věnuje snížení globální extrémní chudoby, strategie Evropské unie poklesu relativní chudoby a sociálního vyloučení, program Dětského fondu Organizace spojených národů cílí na extrémní chudobu dětí do 18. roku života. Nicméně tato kapitola ukázala, že všechny z vybraných programů z hlediska dílčího cíle týkající se chudoby spojuje pravděpodobné nesplnění vytyčených cílů, a to i v predikcích vytvořených počátkem roku 2020. Projekty však nelze považovat za zcela neúspěšné či zbytečné. Jak bylo v práci ukázáno, v posledních letech se stále dařilo snižovat míru chudoby ve všech jejích formách, a přestože pokles již není tolik významný, každoročně dochází k velkému pokroku. Je důležité s tímto globálním problémem nepřestat bojovat.

POUŽITÁ LITERATURA

ABRAMO, Lais, Simone CECCHINI a Beatriz MORALES. *Social programmes, poverty eradication and labour inclusion: lessons from Latin America and the Caribbean*. United Nations, Santaگو: 2019. ISBN 978-92-1-047940-0.

ACEMOGLU, Daron a James A. ROBINSON. *Proč státy selhávají: kořeny moci, prosperity a chudoby*. Přeložil Eduard GEISLER. Praha: Argo, 2015. Zp., sv. 47. ISBN 978-80-257-1305-1.

ADAMCOVÁ, Lenka a Tereza NĚMEČKOVÁ. *Rozvojová ekonomika*. Praha: Oeconomica, 2009. ISBN 978-80-245-1515-1.

ADLER, Matthew D. a Marc FLEURBAEY. *The Oxford Handbook of Well-Being and Public Policy*. Oxford University Press, 2016. ISBN 978-0199325818.

AHMED, Akhter U, et al. *The World's Most Deprived. Characteristics and Causes of Extreme Poverty and Hunger*. Washington, DC: 2020 Discussion Paper 43, 2007. ISBN 978-0-89629-770-8.

BALABÁN, Miloš. *Globální nerovnost jako globální bezpečnostní hrozba*. Obrana a strategie / Defence & Strategy. [online]. 2008. [cit. 2020-12-08]. Dostupné z: <https://www.obranaastrategie.cz/filemanager/files/13308.pdf>

CIHELKOVÁ, Eva a kol. *Světová ekonomika: Obecné trendy rozvoje*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-155-0.

COLLIER, Paul. *Miliarda nejchudších: proč se některým zemím nedaří a co s tím*. Praha: Vyšehrad, 2009. Moderní dějiny. ISBN 978-80-7429-010-7.

ČESKÁ TELEVIZE. *Mezinárodní měnový fond v Praze*. [online]. Archiv ČT24, 2015. [cit. 2021-04-04]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10116288585-archiv-ct24/215411058210026-mezinarodni-menovy-fond-v-praze>

ČLOVĚK V TÍSNI. *Globální problémy a rozvojová spolupráce. Témata, o která se lidé zajímají*. Praha, 2008. ISBN 978-80-86961-55-2.

DRINE, Imed. *Successful' development models in the MENA region*. WIDER Working Paper, No. 2012/52. The United Nations University World Institute for Development Economics Research (UNU-WIDER), Helsinki: 2012. ISBN 978-92-9230-515-4.

DUKOVÁ, Ivana, Martin DUKA a Ivanka KOHOUTOVÁ. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3880-2.

EUROSTAT. *Glossary: Relative median at-risk-of-poverty gap*. [online]. 2018. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Relative_median_at-risk-of-poverty_gap

EUROSTAT. *Europe 2020 headline indicators* [online]. Eurostat – Statistics Explained, 2020. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Europe_2020_headline_indicators#People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion

EUROSTAT. *People at risk of poverty or social exclusion by age and sex* [online]. Eurostat – Data Browser, 2021. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_PEPS01_custom_631538/default/table?lang=en

EVROPSKÁ KOMISE. *Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth*. [online]. Brussels, 2010. [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>

EVROPSKÁ KOMISE. *The European Union remains world's leading donor of Official Development Assistance with €75.2 billion in 2019*. [online]. European Commission, Press release, 2020. [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_674

EVROPSKÝ PARLAMENT. *Boj proti chudobě, sociálnímu vyloučení a diskriminaci*. [online]. 2019. [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/cs/FTU_2.3.9.pdf

FOJTÍKOVÁ, Lenka a Bohdan VAHALÍK. *Praktická hospodářská politika ve vybraných zemích světové ekonomiky*. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Ekonomická fakulta, 2017. ISBN 978-80-248-3990-5.

GALBRAITH, John Kenneth. *The Affluent Society*. New York: Mentor Book, 1958.

GORDON, David. *Indicators of Poverty & Hunger*. [online]. Presentation to Expert Group Meeting on Youth Development Indicators, United Nations Headquarters, New York, 2005.

- [cit. 2020-10-23]. Dostupné z:
https://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/ydiDavidGordon_poverty.pdf
- GORE, Charles. *The New Development Cooperation Landscape: Actors, Approaches, Architecture*. [online]. Journal of International Development, University of Glasgow, Scotland, 2013. [cit. 2021-02-08]. Dostupné z:
https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/jid.2940?saml_referrer
- GREVE, Bent. *Routledge International Handbook of Poverty*. New York: Routledge, 2019. ISBN 978-0-429-05810-3.
- HARMÁČEK, Jaromír. *Teorie, realita a rozvojové souvislosti ekonomického růstu v nejméně rozvinutých zemích (LDCs)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3962-4.
- HECZKOVÁ, Eduarda. *Chudoba ve světě*. In: *Chudoba, nezaměstnanost a další témata Pražské školy alternativ*. Pražská škola alternativ – Sborník 06. Praha: Ekumenická akademie Praha, 2012. ISBN 978-80-87661-03-1.
- JENSEN, Eric. *Teaching with poverty in mind: what being poor does to kids' brains and what schools can do about it*. Alexandria, Va.: ASCD, 2009. ISBN 978-1416608844.
- KEELEY, Brian. *Income Inequality: The Gap Between Rich and Poor*. Paris: OECD, 2015. OECD insights. ISBN 978-92-64-24600-3.
- KOTÝNKOVÁ, Magdalena. *Pojetí chudoby v historickém kontextu*. In: *Kvalita života 2013: Sborník příspěvků z mezinárodní konference 4. a 5. 12. 2013 v Liberci*. Liberec: Technická univerzita, 2013, s. 63-73. ISBN 978-80-7494-006-4.
- KRCEK, Jiri. *Assessing the EU's 'Lisbon Strategy:' Failures & Successes*. [online]. Inquiries Journal, Vol. 5 No. 09, 2013. [cit. 2021-02-08]. Dostupné z:
<http://www.inquiriesjournal.com/articles/754/assessing-the-eus-lisbon-strategy-failures-successes>
- KREBS, Vojtěch, et al. *Sociální politika*. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-921-2.
- LEON-GUERRERO, Anna. *Social Problems: Community, Policy and Social Action*. Sixth edition. Los Angeles: SAGE Publications, 2019. ISBN 978-1-5063-6272-4.

MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006. ISBN 80-87007-15-8.

MEZINÁRODNÍ MĚNOVÝ FOND. *Debt Relief Under the Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative*. [online]. International Monetary Fund, 2021. [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/topic/debt/brief/hipc>

MIKUŠOVÁ MERIČKOVÁ, Beáta a Jan STEJSKAL. *Teorie a praxe veřejné ekonomiky*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-526-9.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Rozvojová spolupráce v roce 2020 pohledem OECD*. [online]. Mzv.cz, 2020. [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/mnohostranna_zrs_cr/oecd_dac/rozvojova_spoluprace_v_roce_2020.html

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Agenda 2030*. [online]. Praha: 2020. [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/agenda_2030

MOORE, Karen et al. *Very poor, for a long time, in many ways*. Manchester: Working Paper No. 124, 2008. ISBN 978-1-906433-25-3.

OECD. *Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj*. [online]. 2007. [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/general/38406764.pdf>

OECD. *What is ODA?* [online]. Official Development Assistance (ODA): 2018. [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: <https://www.vr.se/download/18.514d156f1639984ae0760d62/1529480566788/What-is-ODA.pdf>

OECD. *Active with MENA. The Middle East and North Africa*. [online]. 2019a. [cit. 2020-12-08]. Dostupné z: <https://issuu.com/oecd.publishing/docs/active-with-mena-brochure-2019-engl>

OECD. *Active with Latin America and the Caribbean*. [online]. 2019b. [cit. 2020-12-08]. Dostupné z: <https://issuu.com/oecd.publishing/docs/active-with-latin-america-and-the-caribbean>

OECD. *Society at a Glance: Asia/Pacific 2019*. OECD Publishing, Paris: 2019c. ISBN 978-92-64-31088-9.

OECD. *Net ODA (ODA grant equivalent, % of gross national income, 2018-2019)*. [online]. OECD.org, 2020a. [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/oda/net-oda.htm>

OECD. *Aid by DAC members increases in 2019 with more aid to the poorest countries*. [online]. Paris: 2020b. [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-data/ODA-2019-detailed-summary.pdf>

OECD. *DAC List of ODA Recipients*. [online]. OECD.org, 2021. [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/daclist.htm>

OPHI. *Global Multidimensional Poverty Index 2018: The Most Detailed Picture to Date of the World's Poorest People*. [online]. Oxford Poverty & Human Development Initiative, United Nations Development Programme, 2018. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: <https://ophi.org.uk/multidimensional-poverty-index/global-mpi-2018/>

OPHI. *Global Multidimensional Poverty Index 2020 – Charting Pathways Out of Multidimensional Poverty: Achieving the SDGs*. [online]. Oxford Poverty & Human Development Initiative, United Nations Development Programme, 2020. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: <https://ophi.org.uk/global-mpi-report-2020/>

ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. *Addis Ababa Action Agenda of the Third International Conference on Financing for Development*. [online]. New York, 2015a. [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: https://www.un.org/esa/ffd/wp-content/uploads/2015/08/AAAA_Outcome.pdf

ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. *The Millennium Development Goals Report 2015*. 2015b. ISBN 978-92-1-101320-7.

ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. *Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015*. [online]. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, 2015c. [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/Resolution_A_RES_70_1_EN.pdf

ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. *Human Development Report 2019 – technical notes. Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century*. [online]. United Nations Development programme, New York, 2019a. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-report-2019-readers-guide>

ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. *Human Development Report 2019*. The United Nations Development Programme, New York: 2019b. ISBN 978-92-1-126439-5.

ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. *The Sustainable Development Goals Report 2020*. [online]. 2020a. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2020/>

ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. *Human Development Report 2020: The next frontier Human development and the Anthropocene*. United Nations Development Programme, New York: 2020b. ISBN 978-92-1-126442-5.

ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. *Členské státy*. [online]. Informační centrum OSN v Praze, Praha: 2020c. [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/osn/clenstvi/>

ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. *Cíle organizace*. [online]. Informační centrum OSN v Praze, Praha: 2020d. [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/osn/cil/>

ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. *Policy Brief: The Impact of COVID-19 on children*. [online]., 2020e. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/policy_brief_on_covid_impact_on_children_16_april_2020.pdf

PALIOVA, Iana, Robert MCNOWN a Grant NÜLLE. *Multiple Dimensions of Human Development Index and Public Social Spending for Sustainable Development*. [online]. IMF Working Paper No. 19/204, International Monetary Fund, 2019. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=3482287>

PIKNEROVÁ, Linda a David ŠANC. *Nové mocnosti globálního Jihu: Čína, Indie, Brazílie, Jihoafrická republika a Indonésie v mezinárodním systému*. Praha: Dokořán, 2014. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-679-1.

RIDDELL, Roger. *Does Foreign Aid Really Work? An updated assessment*. [online]. Discussion Paper 33, Crawford School of Public Policy, The Australian National University, Canberra, 2014. [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: http://devpolicy.org/publications/discussion_papers/DP-33-Does-foreign-aid%20really-work-an-updated-assessment.pdf

RINGEN, Stein. *Problém chudoby – několik doporučení k definici a měření*. Sociologický časopis/Czech Sociological Review [online]. 2005, Vol. 41, No. 1: 125–139. [cit. 2020-10-23].

Dostupné z: https://sreview.soc.cas.cz/artkey/csr-200501-0007_the-problem-of-poverty-some-recommendations-on-definition-and-measurement.php

SACHS, Jeffrey D. a Gordon MCCORD. *Extreme poverty*. [online]. The New Palgrave Dictionary of Economics. Second Edition. Eds. Steven N. Durlauf a Lawrence E. Blume. Palgrave Macmillan, 2008. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: <https://link.springer.com/referencework/10.1007/978-1-349-58802-2?page=11>

SACHS, Jeffrey D. *The End of Poverty*. New York: Penguin Group, 2005. ISBN 1-59420-045-9.

SEN, Amartya a Sudhir ANAND. *Concepts of Human Development and Poverty: A Multidimensional Perspective*. [online]. Poverty and Human Development: Human Development Papers. New York: United Nations Development Programme, 1-20., 1997. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: <http://clasarchive.berkeley.edu/Academics/courses/center/fall2007/sehnbruch/UNDP%20Anand%20and%20Sen%20Concepts%20of%20HD%201997.pdf>

SCHUCK, Peter H. *One Nation Undecided: Clear Thinking About Five Hard Issues That Divide Us*. Princeton University Press, New Jersey, 2017. ISBN 978-0-691-19158-4.

SIROVÁTKA, Tomáš, Ivana ŠIMÍKOVÁ a Robert TRBOLA. *Indikátory strategie potlačování chudoby a sociálního vyloučení v České republice*. Aktualizované vydání. [online]. Praha: VÚPSV, 2016. [cit. 2020-12-08]. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/cm16-5.pdf>

SPICKER, Paul. *The Poverty of Nations: A Relational Perspective*. First edition, Bristol University Press, 2020. ISBN 978-1447343332.

STANTON, Elizabeth A. *The Human Development Index: A History*. [online]. Working Papers wp127, Political Economy Research Institute, University of Massachusetts at Amherst, 2007. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: <https://ideas.repec.org/p/uma/periwp/wp127.html>

SUMNER, Andy, Chris HOY a Eduardo ORTIZ-JUAREZ. *Estimates of the impact of COVID-19 on global poverty* [online]. WIDER Working Paper 2020/43. Helsinki: UNU-WIDER., 2020. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://www.wider.unu.edu/sites/default/files/Publications/Working-paper/PDF/wp2020-43.pdf>

SVĚTOVÁ BANKA. *Getting to Know the World Bank: A Guide for Young People (English)*. [online]. Washington, D.C.: World Bank Group, 2005. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/808861468156889120/Getting-to-know-the-World-Bank-a-guide-for-young-people>

SVĚTOVÁ BANKA. *Poverty and social exclusion in India*. Washington, D.C.: World Bank, 2011. ISBN 978-0-8213-8690-3.

SVĚTOVÁ BANKA. *World Bank Forecasts Global Poverty to Fall Below 10 % for First Time; Major Hurdles Remain in Goal to End Poverty by 2030*. [online]. Washington, D.C.: World Bank Group, 2015. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2015/10/04/world-bank-forecasts-global-poverty-to-fall-below-10-for-first-time-major-hurdles-remain-in-goal-to-end-poverty-by-2030>

SVĚTOVÁ BANKA. *Decline of Global Extreme Poverty Continues but Has Slowed: World Bank*. [online]. Press Release, 2018a. [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2018/09/19/decline-of-global-extreme-poverty-continues-but-has-slowed-world-bank>

SVĚTOVÁ BANKA. *Heavily Indebted Poor Country (HIPC) Initiative*. [online]. World Bank Group, 2018b. [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/topic/debt/brief/hipc>

SVĚTOVÁ BANKA. *Half of the world's poor live in just 5 countries*. [online]. Washington, D.C.: World Bank Group, 2019a. [cit. 2020-12-08]. Dostupné z: <https://blogs.worldbank.org/opendata/half-world-s-poor-live-just-5-countries>

SVĚTOVÁ BANKA. *Jumpstarting Inclusive Growth: Unlocking the Productive Potential of Nigeria's People and Resource Endowments*. [online]. Washington, D.C.: World Bank Group, 2019b. [cit. 2020-12-08]. Dostupné z: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32795>

SVĚTOVÁ BANKA. *Poverty and Shared Prosperity 2020: Reversals of Fortune*. [online]. Washington, D.C.: World Bank Group, 2020a. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/publication/poverty-and-shared-prosperity>

SVĚTOVÁ BANKA. *World Bank Open Data. Free and open access to global development data*. [online]. World Bank Group, 2020b. [cit. 2020-12-08]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/>

- SVĚTOVÁ BANKA. *The World Bank In DRC* [online]. World Bank Group, 2020c. [cit. 2020-12-08]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/country/drc>
- SVĚTOVÁ BANKA. *The World Bank In Rwanda* [online]. World Bank Group, 2020d. [cit. 2020-12-08]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/country/rwanda/overview#1>
- SVĚTOVÁ BANKA. *The World Bank In Angola* [online]. World Bank Group, 2020e. [cit. 2020-12-08]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/country/angola/overview>
- SVĚTOVÁ BANKA. *Poverty & Equity. Global Estimate of Children in Monetary Poverty: An Update*. [online]. World Bank Group, 2020f. [cit. 2020-12-08]. Dostupné z: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/966791603123453576/global-estimate-of-children-in-monetary-poverty-an-update>
- SVĚTOVÁ BANKA. *Middle East and North Africa* [online]. World Bank Group, 2020g. [cit. 2020-12-08]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/region/mena/overview>
- SVĚTOVÁ BANKA. *The World Bank in Latin America and the Caribbean*. [online]. World Bank Group, 2020h. [cit. 2020-12-08]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/region/lac/overview>
- SVĚTOVÁ BANKA. *The World Bank In East Asia Pacific*. [online]. World Bank Group, 2020i. [cit. 2020-12-08]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/region/eap/overview>
- SVĚTOVÁ BANKA. *Projecting global extreme poverty up to 2030: How close are we to World Bank's 3% goal?* [online]. Nishant Yonzan, Christoph Lakner & Daniel Gerszon Mahler, 2020j. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://blogs.worldbank.org/opendata/projecting-global-extreme-poverty-2030-how-close-are-we-world-banks-3-goal>
- SVĚTOVÁ BANKA. *Poverty & Equity. Global Estimate of Children in Monetary Poverty: An Update*. [online]. World Bank Group, Discussion Paper, 2020k. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/966791603123453576/pdf/Global-Estimate-of-Children-in-Monetary-Poverty-An-Update.pdf>
- SVĚTOVÁ BANKA. *Poverty Overview*. [online]. World Bank Group, 2020l. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview>
- SYROVÁTKA, Miroslav. *Jak (ne)měřit kvalitu života. Kritické pohledy na index lidského rozvoje*. [online]. Mezinárodní vztahy 43 (1), 9–37., 2008. [cit. 2020-10-23]. Dostupné

z: https://www.researchgate.net/publication/237538851_Jak_nemerit_kvalitu_zivota_Kriticke_pohledy_na_index_lidskeho_rozvoje

TAYLOR, J. Edward a Travis J. LYBBERT. *Essentials of Development Economics*. Second edition. Oakland, California: University of California Press, 2015. ISBN 9780520283176.

TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-680-3.

UNICEF. *Ending Extreme Poverty: a Focus on Children*. [online]. UNICEF and World Bank Group, 2016. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: https://www.unicef.org/media/49996/file/Ending_Extreme_Poverty_A_Focus_on_Children_Oct_2016.pdf

UNICEF. *For every child, results*. [online]. New York: United Nations Children's Fund, 2017. [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: https://www.unicef.org/media/49591/file/UNICEF_For_Every_Child_Results_May_2017_ENG.pdf

UNICEF. *UNICEF Strategic Plan 2018-2021. Executive Summary*. New York: United Nations Children's Fund, 2018. ISBN 978-92-806-4951-2.

UNICEF. *Literacy among youth is rising, but young women lag behind*. [online]. 2019. [cit. 2020-12-08]. Dostupné z: <https://data.unicef.org/topic/education/literacy/>

UNICEF. *1 in 6 children lives in extreme poverty, World Bank-UNICEF analysis shows*. [online]. 2020a. [cit. 2020-12-08]. Dostupné z: <https://www.unicef.org/press-releases/1-6-children-lives-extreme-poverty-world-bank-unicef-analysis-shows>

UNICEF. *Levels & Trends in Child Mortality. Report 2020*. United Nations Children's Fund: 2020b. ISBN 978-92-806-5147-8.

UNICEF. *For Every Child, Reimagine. UNICEF Annual Report 2019*. New York: United Nations Children's Fund, 2020c. ISBN 978-92-806-5135-5.

VAKIS, Renos, Jamele RIGOLINI a Leonardo LUCCHETTI. *Overview: Left Behind: Chronic Poverty in Latin America and the Caribbean*. [online]. World Bank. Washington, DC: 2015. [cit. 2020-12-08]. Dostupné z: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/763871468272038024/left-behind-chronic-poverty-in-latin-america-and-the-caribbean-overview>

VILLAR, Antonio. *Lectures on inequality, poverty and welfare*. [online]. Lecture Notes in Economics and Mathematical Systems (Vol. 685). Berlin: Springer, 2017. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: <https://ideas.repec.org/b/spr/lnecms/978-3-319-45562-4.html>

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Strategie Evropa 2020*. [online]. Vláda ČR, 2010. [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/strategie-evropa-2020/strategie-evropa-2020-78695/>

WORLD DATA. *Heavily Indebted Poor Country (HIPC)* [online]. 2019. [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.worlddata.info/heavily-indebted-poor-countries.php>

WYPLOSZ, Charles. *The failure of the Lisbon strategy*. [online]. VoxEU & CEPR, 2010. [cit. 2021-02-08]. Dostupné z: <https://voxeu.org/article/failure-lisbon-strategy>